

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1986

door Mark DEWEERDT,

Licentiaat politieke en sociale wetenschappen.
Politiek redacteur *De Standaard*.

★

De op 28 november 1985 gevormde regering-Martens VI, de voortzetting van de christendemocratisch-liberale regeringscoalitie die versterkt uit de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985 was gekomen, investeerde in 1986 het grootste deel van haar energie en tijd in het uitwerken en uitvoeren van maatregelen om het chronische begrotingstekort terug te schroeven. In de tweede helft van het jaar stond het kabinet, na het arrest van de Raad van State in de Happart-kwestie, bloot aan communautaire spanningen, die aanleiding gaven tot een kortstondige politieke crisis.

I. Martens VI krijgt bijzondere machten.

A. DE BIJZONDERE-MACHTENWET.

Om de staatsfinanciën te saneren — een van zijn prioritaire doelstellingen — had het kabinet-Martens VI in de regeringsverklaring van 29 november 1985 aangekondigd aan het Parlement bijzondere machten te zullen vragen. Nog in 1985 kwam de regering tegemoet aan de verzuchtingen van de meerderheidsfracties in verband met de « volmachten »-procedure en keurde zij, na lastige besprekingen, op 24 december het ontwerp van bijzondere-machtenwet goed (1).

Op 8 januari 1986 bracht de Raad van State advies uit over het wetsontwerp. De Raad wees op het uitzonderlijke karakter van de bijzondere

(1) M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1985, in : *Res Publica*, 1986 (XXVIII), nr. 3, blz. 393-394.

machten : zij kunnen alleen maar in crisismomstandigheden en voor een beperkte periode worden toegekend. Het Parlement moet oordelen of zulke crisismomstandigheden het gebruik van bijzondere machten rechtvaardigen en voor hoelang zij desgevallend worden toegekend. Zelf was de Raad van State van oordeel dat de regering bijzondere machten vroeg voor een vrije lange periode — tot dertien maanden, de langste periode uit de Belgische geschiedenis — vooral omdat al in 1982 (elf maanden) en in 1983 (negen maanden) met « volmachten » was geregeerd. De Raad had voorts een reeks kritische opmerkingen over onnauwkeurigheden en slordigheden in de tekst van het wetsontwerp.

Op 10 januari keurde de ministerraad, na aanpassing aan het advies van de Raad van State, het definitieve ontwerp van bijzondere-machten-wet goed.

Tijdens diezelfde vergadering kondigde vice-premier en minister van Begroting Guy Verhofstadt (PVV) een reeks onmiddellijke maatregelen aan die er mede dienden toe bij te dragen, de begrotingsdoelstellingen te verwezenlijken. Zo zouden vanaf 1986 de vroeger gedebudgetteerde uitgaven worden opgenomen in de departementale begrotingen. Om een herhaling van « begrotingsontsporingen » te voorkomen, zou elke maand aan de ministerraad verslag worden uitgebracht over de evolutie van de ontvangsten en de uitgaven, zodat tijdig zou kunnen worden ingegrepen. De ministerraad stemde er voorts mee in, dat de Inspectie van Financiën actiever zou optreden, dat de controleurs nauwlettender zouden toezien op de vastleggingen en ordonnanceringen, dat de Schatkist gezamenlijk zou worden beheerd door de ministers van Financiën en van Begroting (tot dan toe deed de minister van Financiën dat alleen), en dat de overdracht van kredieten en het gebruik van bijkredieten zouden worden beperkt.

Die beslissingen werden genomen een paar dagen nadat bekend was geworden dat het begrotingstekort voor 1985 niet 495,7 miljard F (10,3 % van het bruto nationaal produkt) zou bedragen, zoals was geraamd, maar 553,6 miljard F (11,6 % van het BNP). Later, bij het opstellen, in juni, van de ontwerp-begroting voor 1986, zou blijken dat het tekort voor 1985 uiteindelijk was opgelopen tot 571,2 miljard F (12 % van het BNP).

Een bijzondere Kamercommissie zette op 20 januari de openbare bespreking van het ontwerp van bijzondere-machtenwet in. De meerderheidsfracties dienden twee amendementen in, die door de regering werden aanvaard. Luidens de amendementen moest de regering drie- in plaats van tweemaal verslag uitbrengen over het gebruik van de bijzondere machten, en moest het Parlement de wetsbesluiten die tussen 1 augustus en 31 december 1986 werden genomen vóór 31 maart 1987 bekrachtigen. De regering herhaalde haar belofte een termijn van acht dagen te zullen in acht nemen tussen de mededeling van de wetsbesluiten aan het Parle-

ment en de publikatie ervan in het *Belgisch Staatsblad*. Op 18 februari begon de openbare bespreking in plenaire Kamerzitting. Zoals verwacht vroeg de oppositie die dag het advies van de Raad van State over een aantal amendementen op het ontwerp. De meerderheid veroordeelde dat « verdragingsmaneuver ». Meerderheid tegen minderheid keurde de Kamer op 28 februari het wetsontwerp goed. Er waren drie onthoudingen : van Karel Dillen (Vlaams Blok), van Kamervoorzitter Jean Defraigne (PRL), die in het verleden al tegenstander was van bijzondere machten, en van Huberte Hanquet (PSC) die op die manier haar ongerustheid wou uitdrukken over het feit dat er geen vrouwen zouden worden betrokken bij het opstellen van de wetsbesluiten omdat in de ministerraad geen vrouwen zitting hadden. Vrouwelijke parlementsleden uit diverse partijen hadden diezelfde dag in een mededeling aan staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie Miet Smet dezelfde klacht geuit.

In de Senaat begon het openbare debat op 21 maart. Het wetsontwerp werd er op 26 maart, meerderheid tegen oppositie, goedgekeurd.

De wet van 27 maart 1986 « tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning » machtigde de regering om, bij in ministerraad overlegde besluiten, alle nuttige maatregelen te nemen « met het oog op het economisch en financieel herstel, de vermindering van de openbare lasten, de gezondmaking van de openbare financiën, de bevordering van de tewerkstelling, alsmede het financieel evenwicht, de beheersing van de uitgaven en de beveiliging van de stelsels van de sociale zekerheid ».

Meer bepaald kon de regering :

1. Bij ontstentenis van een interprofessioneel akkoord 1987-1989 over de handhaving van het concurrentievermogen, de bevordering van de tewerkstelling en het verzekeren van de soepele werking van de arbeidsmarkt, zelf maatregelen ter zake nemen.

2. De openbare uitgaven beheersen, beperken of verminderen, en de niet-fiscale ontvangsten van de Schatkist stijven : door de regelen betreffende de rijkscomptabiliteit en betreffende de controle op en het beheer van sommige instellingen van openbaar nut te wijzigen ; door het bedrag, de voorwaarden en toekenningsmodaliteiten van de subsidies, vergoedingen en andere uitgaven die geheel of ten dele ten laste van de Staat zijn, vast te stellen; door de openbare instellingen of de instellingen die door de openbare machten worden gesubsidieerd te rationaliseren en hun opdrachten opnieuw te definiëren; door de wettelijke bepalingen die uitgaven ten laste van de Staat tot gevolg hebben, te wijzigen.

3. De reglementering, de financiering, de organisatie, de werking en de controle van de verschillende stelsels en sectoren van de sociale zeker-

heid aan te passen of te wijzigen, zonder de koopkracht van de minder-gegoeden aan te tasten en zonder afbreuk te doen aan de fundamentele beginselen en doelstellingen van de sociale zekerheid.

4. De wetgeving inzake de ziekenhuizen, de laboratoria voor klinische biologie en de medisch-technische diensten aan te vullen, aan te passen of te wijzigen, meer bepaald wat de organisatie, de werking, het beheer, de financiering en de programmatie ervan betreft.

5. Bijdragen tot het scheppen van werkgelegenheid en het opsorpen van de werkloosheid door de sociale-zekerheidsbijdragen van de werkgevers af te schaffen, te verminderen of op een andere wijze te verdelen, door specifieke maatregelen te nemen voor jongeren en leerkrachten, door de bestaande programma's ter opslorping van de werkloosheid aan te passen.

6. De herstructurering en leefbaarheid te verzekeren van de zgn. nationale economische sectoren (staal, steenkool, textiel, scheepsbouw en -herstelling, glasverpakking).

Voorts maakte de wet het mogelijk dat de negentien gemeenten van het arrondissement Brussel-Hoofdstad en de Brusselse agglomeratie tot 31 december 1986 een beroep konden doen op het Hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten (2).

De wet bepaalde verder dat de ontwerp-wetsbesluiten in beginsel voor advies aan de Raad van State zouden worden voorgelegd, dat de bijzondere machten liepen tot 31 december 1986 of, voor wat de genoemde punten 2, 3 en 4 betreft, tot 31 maart 1987. Ten slotte bepaalde de wet de termijn waarbinnen de wetsbesluiten dienden te worden bekrachtigd door het Parlement.

B. SPANNINGEN IN DE COALITIE.

Het eerste trimester, dat grotendeels in beslag werd genomen door de parlementaire bespreking van het bijzondere-machtenontwerp, was gekenmerkt door spanningen en argwaan in de regering en tussen de coalitiepartners, die mede werden aangewakkerd door de irritatie bij de meerderheidsfracties in het Parlement over het hernieuwde beroep van de regering op bijzondere machten voor het voeren van haar beleid en op het

(2) M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1983, in : *Res Publica*, 1984 (XXVI), nr. 4, blz. 450.

uitblijven van de begroting voor 1986, waardoor de regering ook voor de maanden april, mei en juni voorlopige kredieten diende aan te vragen (3).

In een interview met *Gazet van Antwerpen* en *Le Soir* (14 januari) kondigde minister van Economische Zaken Philippe Maystadt (PSC) aan zich niet meer gebonden te voelen voor het zgn. globalisatieakkoord over de compensaties voor militaire bestellingen dat onder de regering-Martens V was overeengekomen. Toen was afgesproken dat een zestal aankoopprogramma's van het leger een globale behandeling voor de compensaties zouden krijgen, waardoor de Vlaamse industrie 54 tot 56 % van de legercompensaties zou krijgen, de Waalse 34 tot 36 % en de Brusselse 9 tot 11 %. In de al uitgevoerde bestellingen haalde Vlaanderen echter nog geen veertig procent.

De kwestie kwam op 22 januari ter sprake in de Kamer, waar de Vlaamse oppositie interpelleerde over de uitlatingen van Maystadt. Eerste-minister Wilfried Martens (CVP) antwoordde dat de regering zich zou houden aan de vroegere akkoorden. Op 5 februari, nadat minister Maystadt zijn uitlatingen over de RTBF-radio had herhaald, zei de CVP-Kamerfractie toch nog ongerust te zijn over de verdere evolutie van het dossier. Volgens haar bedroeg het Vlaamse aandeel in de compensaties eind 1985 nog geen dertig procent en bestond het risico dat, door het wegvallen van de aankoop van helikopters als gevolg van besparingen, Vlaanderen die achterstand nooit zou kunnen ophalen. In een gesprek met *De Standaard* (9 februari) zei minister van Landsverdediging François-Xavier de Donnea (PRL) zich aan het vroegere akkoord te zullen houden. Hij vroeg wel dat ook op andere overheidsbestellingen (Openbare Werken, RTT) een regionale verdeelsleutel zou worden toegepast.

In de genoemde interviews beklemtoonde Maystadt ook dat de grens van de inleveringen was bereikt en dat er geen sprake kon zijn van een verdere aantasting van de koopkracht van de gezinnen. Maystadt zat daarmee op dezelfde golflengte als minister van Sociale Zaken Jean-Luc Dehaene (CVP), die had laten weten dat er in 1986 geen ruimte was voor de invoering van het fiscaal gunstige pensioensparen waarop van liberale zijde werd aangedrongen. Minister van Begroting Verhofstadt repliceerde dat het regeerakkoord moest worden uitgevoerd.

Het pensioensparen was niet de enige bron van wrijving tussen de christendemocratische en de liberale coalitiepartners. Ook voor het zgn. charter van de belastingplichtige waarvoor de liberalen ijverden, liep de arbeidersvleugel in de CVP en de PSC niet warm. De manier waarop minister Verhofstadt angstvallig waakte over de uitgaven, en met name het

(3) De regering zou overigens, zoals verder zal blijken, het hele jaar door met voorlopige kredieten werken. Zie hoofdstuk VII.

feit dat hij een aantal BTK-projecten blokkeerde, verwekte eveneens onbehagen in de christendemocratische linkerzijde.

De christelijke vakbond ACV noemde op 4 februari een lange reeks punten van het regeerakkoord « onaanvaardbaar », o.m. de verlenging van de wachttijd voor jonge werkloze schoolverlaters, de vermindering van de inspraak van de werknemers in de bedrijven, het verlagen van sociale uitkeringen, ingrepen in de werkloosheidsreglementering die tot onrechtvaardige beperkingen en uitsluitingen zouden leiden, het verzwaren van de fiscale lasten van de brugpensioneerden.

Half februari verschenen in de pers berichten dat het ACV en de ACV-vleugel binnen de CVP aanstuurden op een mildering van het saneringsdoel. De inspanning die de regering op anderhalf jaar wou doen (een vermindering van het begrotingstekort met 3,7 procentpunt van het BNP) werd onmogelijk genoemd omdat de besparing (200 miljard F) te groot zou zijn. Daarnaast was er sprake van « denkoefeningen » die op verschillende kabinetten werden verricht om een deel van de dalende olieprijs te recupereren voor de Schatkist door de invoering van een extra-heffing op de benzineprijs. Op die manier zou de besparingschroef wat terug kunnen worden gedraaid. Van regeringszijde werd verwezen naar het regeerakkoord dat bepaalde dat de fiscale druk niet zou worden verhoogd en dat er geen nieuwe overheidsheffingen zouden worden ingevoerd of bestaande verhoogd, en naar uitspraken van minister van Financiën Marc Eyskens (CVP), dat de daling van de benzineprijs volledig ten goede moet komen van de verbruiker.

De benoeming van een Vast Wervingssecretaris zorgde dan weer voor wrijvingen tussen de CVP en de PSC. Het eerste mandaat (vijf jaar) van Guido De Wilde, die als CVP'er gecatalogeerd stond, verstreek op 28 februari en normaal zou hij per 1 maart definitief benoemd worden. Minister van Binnenlandse Zaken en Openbaar Ambt Charles-Ferdinand Nothomb (PSC) verzette zich daar echter tegen om, zo berichtte de pers, druk uit te oefenen opdat de PSC, en niet de PRL, de bevoegdheid zou krijgen over de biculturele instellingen in Brussel, en om het Vast Wervingssecretariaat volledig onder de minister van Openbaar Ambt onder te brengen (het ressorteert nu onder de eerste-minister en onder de minister van Openbaar Ambt). De kwestie zou eerst in november, met de benoeming van De Wilde, een oplossing krijgen, na het vertrek van Nothomb uit de regering (4).

Inmiddels was buiten en binnen de meerderheid kritiek te horen op het trage tempo van de regeringswerkzaamheden. PRL-voorzitter Louis Michel zei aan *Le Soir* (9 februari) de indruk te hebben dat de eerste-

(4) Zie *infra*, hoofdstuk V.

minister « in volle politieke decompressie » was en « dit attentisme » niet te kunnen begrijpen. Vice-premier en minister van Begroting Verhofstadt repliceerde in *De Standaard* (11 februari) dat het vertrouwen tussen de coalitiepartners groot was, dat zijn departement koortsachtig werkte aan de voorbereiding van de begroting-1986 en dat de langdurige parlementaire bespreking van het bijzondere-machtenontwerp uitermate nuttig was. Eerste-minister Martens zei dat de regering de goedkeuring van de bijzondere-machtenwet afwachtte vooraleer ten volle de handen aan de ploeg te slaan (*La Libre Belgique*, 14 februari).

Waarnemers hadden de indruk dat het « attentisme » een gewilde strategie van de premier was. De periode van « besluiteloosheid » gaf de christen-democraten de kans stoom af te laten en maakte het de oppositie onmogelijk concrete maatregelen te bekritisieren. De regering kreeg bovendien de gelegenheid de bevolking psychologisch voor te bereiden op de harde besparingsbeslissingen. Het uitstellen van die beslissingen tot in de zomer zou, ten slotte, het verwachte verzet kunnen doen stranden : de vakantie is nu eenmaal geen geschikte periode om acties te voeren en de bevolking te mobiliseren (5).

Vice-premier en minister van Justitie Jean Gol (PRL) werd op 20 februari opgenomen in een ziekenhuis in Parijs, waar hij de « Francofone Top » bijwoonde. De artsen stelden meningitis (hersenvliesontsteking) vast. Drie dagen later werd Gol overgebracht naar het universitair ziekenhuis in Luik. Tijdens zijn afwezigheid nam zijn partijgenoot Louis Olivier, minister van Openbare Werken, *ad interim* de functies van vice-premier en minister van Justitie waar. De afwezigheid van Gol gaf aanleiding tot geruchten als zou hij vanop zijn ziekbed het regeringswerk verlammen en zich verzetten tegen het nemen van beslissingen. Die berichten werden ontkend op het kabinet van premier Martens, waar ook werd gezegd dat er op dat ogenblik geen belangrijke beslissingen dienden te worden genomen.

De naam van Gol kwam in die periode ter sprake in verband met een zaak van fiscale fraude (de zgn. Kirschen-affaire, naar de naam van het wisselkantoor waarlangs zwart geld zou zijn witgewassen). Enerzijds werd gezegd dat Gol zich zou hebben ingelaten met het gerechtelijk onderzoek en dat hij de onderzoeksrechter zou hebben beïnvloed die de twee betrokken wisselmakelaars onder borgtocht vrijliet (waarop beiden naar het buitenland vertrokken). In de omgeving van Gol werd opgemerkt dat de minis-

(5) In een interview met *Vrij Nederland* (11 juli) zou premier Martens dat min of meer bevestigen : « Ik zou liegen, ik zou de waarheid niet zeggen, als ik zou ontkennen dat ik geruime tijd over de *timing* heb nagedacht. Een eerste-minister moet daar bestendig mee bezig zijn. Eeuvige sociale reacties kun je natuurlijk beter in juni hebben dan in volle winter. »

ter in de reanimatieafdeling verbleef op het ogenblik van de vrijlating. Anderzijds werd Gols naam aangetroffen in een dossier dat werd gevonden bij de liberale vereniging « Steunt Elkander », een sociale kas waarvan Gol sinds 1981 vice-voorzitter was. De vereniging zou van de diensten van het wisselkantoor gebruik hebben gemaakt. Een SP-verzoek om de premier te ondervragen over de affaire werd door Kamervoorzitter Defraigne afgewezen. Op 5 maart vroegen de Vlaamse socialisten dat Gol zich tijdelijk zou terugtrekken als minister van Justitie tot het onderzoek in de zaak-Kirschen beëindigd zou zijn. Op 19 maart werd in de Kamer over de fraudezaak geïnterpelleerd. In zijn antwoord verwees premier Martens naar een persconferentie van de procureur des Konings te Brussel, die zei dat er geen enkele reden was om gewag te maken van een politiek-financieel schandaal. De procureur zei ook dat de minister van Justitie niet betrokken was bij de vrijlating van de twee wisselmakelaars. De politieke documenten die in de kantoren van « Steunt Elkander » werden gevonden, waren kopieën van brieven van de directeur naar minister Gol en andere politici waarin om een tussenkomst werd gevraagd, « zoals elke minister er jaarlijks honderden of duizenden krijgt ». De map hield geen verband met de zaak-Kirschen. Eerste-minister Martens zei verder vertrouwen te hebben in de onkreukbaarheid en de onafhankelijkheid van minister Gol.

Gol werd op 12 maart uit het ziekenhuis ontslagen en zou, na een herstelperiode thuis, op 14 april zijn politieke activiteiten hernemen.

II. Het begrotingsconclaaf.

A. DE EERSTE WETSBSLUITEN.

Vóór de eindstemming van het bijzondere-machtenontwerp in de Senaat was tussen de meerderheidspartijen een polemiek uitgebroken over de vraag wanneer de regering de eerste wetsbesluiten zou uitvaardigen.

Tijdens de vergadering van de Kamercommissie voor de Financiën op 12 maart verzette CVP-fractie leider Luc van den Brande zich uitdrukkelijk tegen het nemen van wetsbesluiten vóór de indiening van de ontwerp-begroting voor 1986 in het Parlement. Hij verwees naar zijn verklaring tijdens het investituurdebat, dat de *Algemene Toelichting* bij de rijksmiddelenbegroting een onderdeel vormt van de parlementaire controle op de bijzondere machten. Volgens van den Brande had premier Martens toen de verbintenis aangegaan dat de rijksmiddelenbegroting eind maart zou worden ingediend en dat het Parlement via de *Algemene Toelichting* inzag zou krijgen van de saneringsoperatie die de regering zou willen doorvoeren.

Van PRL-zijde werd opgemerkt dat er al genoeg tijd was verloren gegaan, en dat niet langer kon worden gewacht met de wetsbesluiten.

Minister van Begroting Verhofstadt verklaarde dat hij de ontwerp-begroting maar kon indienen nadat de regering de politieke beslissingen over de saneringsinspanningen zou hebben genomen, dat wil zeggen ten vroegste eind april, begin mei. Intussen kon de regering, indien dat noodzakelijk zou blijken, gebruik maken van de bijzondere machten.

Eerste-minister Martens liet er 's anderendaags geen twijfel over bestaan dat de regering niet zou wachten op de begroting om de eerste spaarbesluiten te nemen. Hij zei dat een aantal maatregelen zó concreet in het regeerakkoord waren bepaald, dat zij meteen bij wetsbesluit konden worden uitgevoerd.

Op 28 maart legde de ministerraad de definitieve cijfers vast van de verwachte inkomsten en uitgaven voor 1986 en 1987. Bij ongewijzigd beleid werd gerekend met een begrotingstekort van 640,4 (zonder de gewestelijke huisvestingsschulden 624,4) miljard resp. 624,3 (612) miljard F. Om het tekort eind 1987 terug te dringen tot 410 miljard F of acht procent van het BNP, zou een netto-besparingsinspanning nodig zijn van 200 (exclusief gewestelijke huisvestingsschulden) tot 214 (inclusief huisvestingsschulden) miljard F. De regering beklemtoonde dat zij voorzichtig geweest was bij het vaststellen van de uitgangspunten. Zo werd gerekend op een prijs voor een vat olie van 24 dollar, op een dollar koers van vijftig frank, op een rentevoet van 9 % in 1986 en 8,5 % in 1987 en op een BNP-groei van 1,3 % in 1986 en 2,2 % in 1987.

Op 28 en 29 maart werkte de regering een eerste reeks wetsbesluiten uit, waarvan werd gezegd dat zij een besparingsrendement van ca. 25 miljard F hadden.

In de sector van het onderwijs werd de dotatie voor het Gebouwenfonds voor de rijksscholen voor 1986 en 1987 beperkt tot 4,1 (i.p.v. 9,6) resp. 3,5 miljard F. Het Fonds voor provinciale en gemeentelijke schoolgebouwen kreeg voor 1986 helemaal geen dotatie (normaal 3,5 miljard F) en voor 1987 maar 600 miljoen F. Het Nationaal Waarborgfonds voor Schoolgebouwen (voor het vrij gesubsidieerd onderwijs), dat al enkele jaren « leeg » was, werd gemachtigd om in 1986 en 1987 telkens voor 4,1 miljard F leningen te waarborgen (die maatregel werd niet bij wetsbesluit geregeld maar in de zgn. onderwijswet).

In alle onderwijsnetten werden de werkingskredieten beperkt.

Het gratis leerlingenvervoer werd afgeschaft, behalve voor het buitengewoon onderwijs. Voor leerlingen van het rijksonderwijs die geen rijksschool vinden op een « redelijke afstand » van hun woonplaats (4 km voor het basisonderwijs, 12 km voor het lager secundair onderwijs, 20 km voor het hoger secundair onderwijs) neemt de Staat nog de vervoerkosten

voor het verschil tussen de werkelijke en de « redelijke » afstand voor zijn rekening.

De sociale toelagen aan de universiteiten werden geblokkeerd op het niveau van 1985.

In de sector van de ziekteverzekering werd bij wetsbesluit het statuut van de ziekenhuisarts uitgevaardigd, ten einde de soms gespannen verhouding tussen artsen en ziekenhuisbeheerders te regelen via een consensus-model. Er kwam een nieuw systeem voor de financiering van de ziekenhuizen. Tevens werd de basis gelegd voor een versnelde vermindering van het aantal ziekenhuisbedden en voor een betere controle op de ziekenfondsen.

De indexinlevering (telkens 2 % in 1984, 1985 en 1986) ten laste van de werknemers uit de particuliere sector werd geconsolideerd door de invoering van een loonmatigingsbijdrage. Tevens werd beslist dat de indexinlevering voor 1986 kon verschoven worden naar 1987 (als gevolg van de vertraagde inflatie vond in de meeste sectoren in 1986 geen indexaanpassing plaats).

Ten slotte besliste de regering dat de ministeries voortaan geen niet-gebruikte kredieten meer naar het volgende begrotingsjaar kunnen overdragen. Nog op het begrotingsvlak werd de procedure voor het bekomen van bijkredieten verstrengd.

B. SCHOOLPACTCOMMISSIE IN HET SLOP.

De onderwijsbesparingen die de regering op 29 maart had genomen, leidden tot een ernstige kortsluiting in de Schoolpactcommissie.

De werking van die commissie, die moet waken over de naleving van het Schoolpact, lag al van in de lente 1985 stil omdat een van de partners, de Franstalige socialisten (PS), weigerde verder mee te werken zolang geen regeling was gevonden voor « de discriminatie van het rijksonderwijs door de invoering van het lestijdenpakket in het basisonderwijs » (6).

Op 6 maart 1986 was de commissie het toch eens kunnen worden over haar agenda. De PS aanvaardde eerst de rationalisatie van het buitengewoon onderwijs te bespreken.

's Anderendaags stuurde PS-voorzitter Guy Spitaels een brief naar premier Martens met de vraag of in de Schoolpactcommissie de consensusregel nog steeds van toepassing was. Martens antwoordde op 17 maart dat, als een partij in de commissie een veto zou uitspreken, « de regering

(6) M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1985, in : *Res Publica*, 1986 (XXVIII), nr. 3, blz. 378.

zich zal beraden, een beslissing nemen en haar standpunt meedelen en verduidelijken aan de commissie ».

Met dat antwoord namen de Franstalige socialisten geen genoegen. Onmiddellijk na het begin van de bijeenkomst van 18 maart verliet de PS-delegatie de vergadering van de Schoolpactcommissie.

Op 20 maart slaagden de beide ministers van Onderwijs en de voorzitters van de acht partijen die in de Schoolpactcommissie zitting hebben (CVP, PSC, SP, PS, PVV, PRL, VU en FDF) erin een akkoord te vinden over de agenda van de commissie. Eerst zou het rationalisatieplan voor het buitengewoon onderwijs behandeld worden, nadien het lestijdenpakket voor het basisonderwijs.

De onderwijsbesparingen van 29 maart gooiden echter roet in het eten. De Vlaamse socialisten stelden dat de regering met haar maatregelen de schoolvrede op de helling zette en eisten de dringende bijeenroeping van de Schoolpactcommissie.

Hoewel de regering juridisch niet verplicht was haar maatregelen inzake de schoolgebouwen, het leerlingenvervoer en de universiteiten aan de commissie voor te leggen, besliste zij op 11 april dat om politieke redenen toch te doen.

De Schoolpactcommissie kwam daarover op 17 april bijeen, maar kwam tot geen consensus over de vraag of de maatregelen al dan niet het evenwicht van het Schoolpact verstoorden.

Een week later, op 24 april, kwam de commissie opnieuw bijeen. De Vlaamse en de Franstalige socialisten verlieten de vergadering omdat zij van mening waren dat de regering alleen nog maar beslissingen meedeelde over haar besparingen en niet bereid was daarover te onderhandelen. De Schoolpactcommissie zat duidelijk in het slop. SP-voorzitter Karel Van Miert vroeg een dringend onderhoud met premier Martens en kondigde aan over de kwestie een audiëntie bij de Koning te zullen vragen.

Ook bij de Franstalige liberalen (PRL) was er ongenoegen, en wel over het voorstel van PSC-voorzitter Gérard Deprez, in een interview met *La Libre Belgique* van 24 april, de werkzaamheden van de Schoolpactcommissie op te schorten, omdat die al anderhalf jaar niet meer in staat was tot een consensus te komen. PRL-voorzitter Louis Michel dreigde ermee het pas begonnen begrotingsberaad te laten springen.

Op 25 april diende eerste-minister Martens alle partijen van antwoord. Hij zei dat de regering haar plicht had gedaan, dat zij bij haar oorspronkelijke voorstellen bleef en de genomen wetsbesluiten zou uitvaardigen. Martens verklaarde, aan het adres van Michel, dat het begrotingsberaad werd voortgezet. Het voorstel van Deprez wees hij af met de verklaring dat alle besparingen die raken aan de Schoolpactwetgeving voor overleg aan de Schoolpactcommissie moeten worden voorgelegd. De regering kon

echter niet aanvaarden dat het overleg de besparingsmaatregelen zou blokkeren.

Op 28 april hadden premier Martens en minister van Onderwijs Daniël Coens (CVP) een onderhoud met een delegatie van de SP, waarbij zij het regeringsstandpunt bevestigden. Na het onderhoud stuurde de SP een brief naar de twee ministers van Onderwijs, waarin stond dat de partij zich niet neerlegde bij een eenzijdige interpretatie door de regering van de aangegane akkoorden en verbintenissen, en waarin een dringende bijeenroeping van de Schoolpactcommissie werd gevraagd.

's Anderendaags werd SP-voorzitter Van Miert door de Koning in audiëntie ontvangen. Daags voordien had Van Miert tegenover de pers gezegd dat zijn demarche verder reikte dan de perikelen in de Schoolpactcommissie en betrekking had op de schending van mondelinge of schriftelijke verbintenissen. Hij verwees naar o.m. het niet-toepassen van het Cultuurpact en naar politieke benoemingen in de magistratuur. Zoals *De Standaard* opmerkte ging Van Miert zijn beklag maken bij de Koning als hoeder van de elitaire consensus, over het feit dat de regels van de Belgische pacificatiepolitiek met de voeten werden getreden (7).

C. DE BESPARINGSRONDE.

Op 3 april zette de regeringstop — premier Martens, de vice-premiers Verhofstadt (Begroting) en Nothomb (Binnenlandse Zaken), minister van Sociale Zaken Dehaene, minister van Financiën Eyskens en minister van Openbare Werken Olivier (die tot 14 april de herstellende vice-premier Gol verving) — de « besparingsronde » in, die anderhalve maand later zou uitmonden in een pakket bezuinigingsmaatregelen. Het « conclaaf » was voorbereid door minister Verhofstadt die, met behulp van de Inspectie van Financiën, de departementale begrotingen grondig had onderzocht en, na een eerste « confrontatie » met de ministers, een in de Wetstraat haast legendarisch geworden « fichenbak » met besparingsvoorstellen had samengesteld.

In het weekeinde van 5-6 april werden, op een bijeenkomst van de ministers van Financiën van de landen van het Europees Monetair Systeem (EMS) in het Nederlandse Ootmarsum, de pariteiten van de EMS-munten aangepast. Reden daarvoor was de weigering van de kort voordien aangekomen Franse regering-Chirac nog langer te interveniëren op de wisselmarkt, waardoor de Franse franc snel terrein had verloren. Daarmee wilde de regering-Chirac de EMS-partners onder druk zetten om een devaluatie

(7) Koning als hoeder van de elitaire consensus, in : *De Standaard*, 29 april 1986.

van de franc, die zij nodig achtte in het kader van haar herstelbeleid, te aanvaarden. Voor de Belgische frank hield de muntherschikking een opwaardering in met 1 %, net zoals voor de Deense kroon. De Franse franc devalueerde met 3 %, de Nederlandse gulden en de D-mark revalueerden met een zelfde percentage. In de daaropvolgende dagen verlaagde de Nationale Bank van België de discontovoet van 9,75 tot 9,25 % (8 april) en vervolgens tot 8,75 % (10 april).

Van 15 april af, na de terugkeer van vice-premier Gol, vonden de « conclaaf »-gesprekken plaats in de Sint-Annapriorij van het kasteel Hertoginnedal in Oudergem.

Aan het geheime karakter van het overleg kwam een einde toen op 17 april de kranten *De Morgen*, *La Cité* en *Le Soir* uittreksels afdrukten van een rapport over de besprekingen, dat was opgesteld door minister Olivier ten behoeve van zijn partijgenoot Gol. De publikatie veroorzaakte grote opschudding in regeringskringen (8). Minister van Sociale Zaken Dehaene noemde het doorspelen van een vertrouwelijk document over het begrotingsberaad « de daad van een onverantwoordelijke ». Volgens berichten in de pers zou het document door PRL-voorzitter Louis Michel overhandigd zijn aan een journalist van *Le Soir*, die, zo was afgesproken, de inhoud ervan druppelsgewijs en omfloerst zou publiceren. Van de redactie van *Le Soir* waren, al of niet via de Franstalige omroep RTBf, kopies vertrokken naar *La Cité* en *De Morgen*.

Het uitlekken van het document werd in verband gebracht met de aarzeling van de Franstalige liberalen — of althans een deel van hen — voor een ingrijpende sanering. De internationale economische conjunctuur, het overschot op de Belgische handelsbalans en de lage olieprijs zouden volgens hen een mildering van de sanering mogelijk maken. Door het voortijdig bekendmaken van voorgenomen besparingsmaatregelen, zouden zij gehoopt hebben op negatieve reacties die de regering zouden dwingen de besparingsschroef wat minder strak aan te halen.

Of het al dan niet de bedoeling was, de negatieve reacties bleven niet uit. Op 6 mei hielden de vakbonden van de openbare bedrijven (spoorwegen, stads- en streekvervoer, post, RTT, omroep) een « waarschuwingsactie », in de vorm van een 24-urenstaking, tegen de « sanerings- en privatiseringsplannen van de regering » die uit de nota-Olivier zouden blijken.

Voor 16 mei werd een nieuwe actie aangekondigd, maar al op 12 mei legden in de streek van Charleroi de meeste spoormannen het werk neer.

(8) Dat zou een maand later ook het geval zijn, toen SP-fractieleider Louis Tobback tijdens een interpellatie in de Kamer over het uitblijven van de rijksbegroting voor 1986 uitpakte met een zgn. synthesenota van het begrotingsberaad die minister Guy Verhofstadt op 5 mei had opgesteld.

's Anderendaags breidde de spontane actie zich uit naar andere Waalse centra en naar Brussel. Daarop besloot de socialistische spoorvakbond de staking van 16 mei al op 14 mei te laten beginnen. Op 16 mei lag ook de rest van het openbaar vervoer zo goed als lam. In Wallonië en Brussel bleef het spoorwegpersoneel ook nadien staken; in Vlaanderen was dat in veel mindere mate het geval.

Dat luidens de nota-Olivier in het onderwijs nog eens twintig miljard F zou worden bespaard, zette daar kwaad bloed. Op 7 mei betoogden in Brussel zo'n 10.000 leerkrachten uit het vrij (katholiek) onderwijs tegen « de geplande 28.000 afdankingen ». Op 16 mei werd in heel wat scholen gestaakt.

De sluiting van drie van de vijf mijnzetels, waarvan in de nota-Olivier sprake was, leidde tot een vijf weken durende en grimmige staking in Limburg. De spontane actie begon in Waterschei en Winterslag. Na de vergadering van de ministerraad van 18 april legde premier Martens de geruststellende verklaring af dat de exploitatie van de Kempense Steenkoolmijnen (KS) niet zou worden onderbroken bij gebrek aan geld. Op 20 april erkenden de vakbonden de mijnstaking, die daarop algemeen werd. Op 4 mei, na een onderhoud met premier Martens, schortten de bonden de actie op, maar een « Centraal Stakerscomité » zette de staking voort, tot het op 21 mei de nog maar weinig talrijke stakers vroeg ook het werk te hervatten.

III. Het Sint-Annaplan.

A. VOOR 195 MILJARD FRANK BESPARINGEN.

Het « begrotingsconclaaf » werd in de ochtend van 20 mei afgerond met een akkoord over het zgn. *Sint-Annaplan* (naar de naam van de priorij waar onderhandeld werd) of *Pinksterplan* (naar het tijdstip waarop de onderhandelingen werden afgerond), dat maatregelen bevatte om het begrotingstekort tegen eind 1987 met 194,8 miljard F te verminderen.

Hieronder volgt, per beleidssector, een vrij uitvoerig overzicht van de inhoud van het Sint-Annaplan (9). Tenzij anders vermeld, hebben de tussen de haakjes vermelde cijfers betrekking op het verwachte besparings-effect in 1987.

(9) Voor een meer volledig overzicht zij verwezen naar de brochures over het Sint-Annaplan die werden uitgegeven door Inbel of naar de publikatie van de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en Openbaar Ambt Charles-Ferdinand Nothomb: *Finances publiques. Pourquoi ? Comment ? L'effort 1988-1990.*

Gezagsdepartementen (20,2 miljard F).

Inkrimping van de rechtstreekse steun aan de pers van 161 miljoen F in 1985 tot 120,8 miljoen in 1986 en 80,5 miljoen in 1987.

Vermindering van de dotatie aan het Gemeentefonds, aan het Provinciefonds en aan de stad Brussel (6,7 miljard F).

Vermindering van de steun aan de export (675 miljoen F) en van de transfers aan internationale instellingen (807,5 miljoen F).

Afremming van de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking (1,1 miljard F).

Blokking van de militaire aankopen en investeringen (3,2 miljard F); rationaliseringsmaatregelen (2,4 miljard F), zoals de vervanging van beroepsvrijwilligers door miliciens (wat een verlenging van de dienstplicht en een vermindering van het aantal vrijstellingen van legerdienst impliceert) (10).

Beperking van de leningen aan vreemde Staten (2 miljard F).

Kamer, Senaat, Rekenhof en Arbitragehof worden uitgenodigd hun dotaties voor 1986 te blokkeren op het niveau van 1985 en de evolutie voor 1987 af te stemmen op die van de lopende staatsuitgaven (exclusief intrestlasten).

Economische sector (20,7 miljard F).

Vermindering van de toelagen aan het Landbouwfonds, het Landbouw-investeringsfonds, de Nationale Dienst voor de Afzet van Land- en Tuinbouwproducten en de telers- en fokverenigingen (635 miljoen F).

Voortzetting van de sanering van de zgn. nationale economische sectoren (staal, steenkool, textiel, glasverpakking, scheepsbouw en -herstelling), in het kader waarvan een vervroegde verkoop van overheidsaandelen in die sectoren mogelijk is (de zgn. recyclage).

Afschaffing van de dotatie aan het Fonds voor het aanbouwen en uitreden van zeeschepen (2,3 miljard F).

Beperking van de subsidies aan de bedrijven in het kader van de wetten op de economische expansie (de besparing — 830 miljoen F in 1987 — wordt vooral later voelbaar). Het Fonds voor Industriële Vernieuwing (FIV) moet vanaf 1987 zelfbedruipend worden (3 miljard F).

Afschaffing van Refribel (Regie der Belgische Rijkskoel- en Vriesdiensten).

Vermindering van de staatsbijdrage voor het dekken van het exploitatieverlies van de NMBS (4 miljard F).

(10) Zie *infra*, hoofdstuk IX.

Vermindering van de subsidie aan het stads- en streekvervoer (1,8 miljard F).

De Regie der Luchtwegen krijgt voor de investeringen geen staatsgeld meer (1,7 miljard F).

Vermindering van de staatstoelage aan de Post (PTT) met 607 miljoen F in 1986 en met 1,1 miljard F in 1987.

Vermindering van de staatsvergoeding aan het Bestuur der Postcheques met 1 miljard F in 1986 en met 2 miljard F in 1987.

De RTT, die een grotere beheersautonomie krijgt, keert vanaf 1987 (650 miljoen F) een « monopolierente » uit aan de Staat.

Sociale sector (52 miljard F).

Tewerkgestelde werklozen, DAC'ers en BTK'ers die door de gemeenten en OCMW's worden tewerkgesteld, krijgen per 1 januari 1987 het nieuwe statuut van gesubsidieerd contractueel (Geco).

Vermindering van de staatstoelage voor BTK- en DAC-projecten (4,2 miljard F).

Hervorming van de werkloosheidsreglementering. Gezinshoofden blijven 60 % van hun laatste inkomen als werkloosheidsvergoeding ontvangen. Alleenstaanden krijgen 60 % van hun inkomen tijdens het eerste jaar werkloosheid (status-quo) en vervolgens 40 % (vroeger : 40 % tijdens een tweede periode — 12 maanden plus 3 maanden per gewerkt jaar — en nadien een forfaitaire vergoeding van 10.500 F). Samenwonende werklozen krijgen 55 % van hun inkomen tijdens het eerste jaar werkloosheid (vroeger : 56,4 %), 35 % (vroeger 37,6 %) in de tweede periode (6 maanden plus 3 maanden per gewerkt jaar) en nadien een forfaitaire vergoeding van 10.504 F. Samenwonende werklozen kunnen in bepaalde gevallen van de vergoedingslijsten worden geschrapt. Het brugpensioenstelsel wordt afgestemd op de nieuwe werkloosheidsreglementering (totale besparing van de in deze paragraaf opgesomde maatregelen 9,3 miljard F).

Voor man en vrouw worden de pensioenen voortaan in 45sten berekend, wat inhoudt dat de pensioenleeftijd voor beide geslachten op 65 jaar wordt gebracht. Iedereen kan nochtans vanaf ten vroegste 60 jaar met pensioen gaan.

Vermindering van het aantal ziekenhuisbedden met 2.000 in 1987 en met nog eens 4.000 in 1988 (1,4 miljard F). Vermindering van de begrotingsenveloppe voor de universitaire ziekenhuizen. Bouwstop voor psychiatrische ziekenhuizen.

Invoering van een remgeld op de zgn. technische medische prestaties. Beperking van de uitgaven in de klinische biologie (2,2 miljard F), vermindering van de uitgaven voor radiodiagnose (900 miljoen F).

Beperking van de administratiekosten van de ziekenfondsen.

Uitbreiding van één tot twee weken van de gewaarborgd-loonperiode voor arbeiders (1,5 miljard F).

Afschaffing van de begrafenisvergoeding (950 miljoen F).

Hervorming van het stelsel van tegemoetkomingen aan minder-validen (770 miljoen F).

Herziening van het ZIV-stelsel van invaliditeitsuitkering (800 miljoen F).

Overheveling van de beroepsziektenverzekering naar de particuliere arbeidsongevallenverzekering; fusie van de fondsen voor arbeidsongevallen en beroepsziekten in een beroepsrisicoverzekering (7,2 miljard F).

Onderwijs (21,3 miljard F).

Vermindering van de dotaties voor de schoolgebouwenfondsen (9,1 miljard F).

Vermindering van de werkingstoelagen (1 miljard F).

Afschaffing van het gratis leerlingenvervoer (500 miljoen F).

Geleidelijke vermindering van het verschil tussen de zgn. organieke en budgetaire ambten (besparing 4 miljard F).

Rationalisering van de internaten (138 miljoen F).

Vermindering van de omkaderingsnormen in het secundair onderwijs van het type 1 (VSO) met telkens 5 % in 1986-1987 en 1987-1988 (6 miljard F).

Rationalisering van het hoger onderwijs buiten de universiteit (HOBV).

Invoering van inschrijvingsgeld in het onderwijs voor sociale promotie.

Vermindering van de sociale toelage aan de universiteiten (gekoppeld aan de mogelijkheid voortaan zelf het bedrag van het inschrijvingsgeld vast te stellen). Blokkering van de forfaitaire kostprijs per student.

Fiscale uitgaven (13,1 miljard F).

Nieuwe brugpensioenen verliezen hun voordelig fiscaal statuut (400 miljoen F).

Beperking van de fiscale aftrekmogelijkheid van sociale voordelen voor bedrijven (9 miljard F; daarvan zou 4 miljard F terug naar de bedrijven gaan door de verlaging van vennootschapsbelasting van 45 tot 43 %).

De bijdragen voor de aanvullende ziekteverzekering zijn niet langer fiscaal aftrekbaar (1,6 miljard).

Herziening van het fiscale statuut van de zgn. coördinatiecentra (4 miljard F).

Overige sectoren.

Op de kredieten voor wetenschappelijk onderzoek zou in 1987 ruim 4 miljard F bespaard worden.

In de overheidsdiensten wordt de loonsom verminderd (4,6 miljard F) en de solidariteitsbijdrage (wet van 10 februari 1981) verlengd (5,2 miljard F).

Het openbaar investeringsprogramma wordt beperkt (13,2 miljard F besparing).

De gewesten en de gemeenschappen moeten op hun dotatie 6,6 miljard F inleveren.

De lasten van de staatsschuld worden met 30 miljard F verminderd.

B. PROTEST DUURT VOORT.

Op 23 mei deelde eerste-minister Martens aan het Parlement de inhoud van het Sint-Annaplan mee. Hij zei dat er van het plan een dynamiek zou uitgaan die de samenleving fundamenteel zou vernieuwen. Volgens de premier was het plan de enig mogelijke weg naar een stevig houvast voor de komende generaties en diende de ingreep toen te gebeuren omwille van de gunstige internationale economische omgeving, meer bepaald de daling van de energieprijzen en van de dollarkoers. Martens noemde de saneringsinspanning een van de belangrijkste die het land ooit heeft gekend. Over het plan zelf zei hij dat er geen lineaire maatregelen werden genomen, dat de fiscale of parafiscale druk niet werd verhoogd, dat er uitgegaan was van een bestendige zorg voor de minstbedeelden en voor het gezin, dat aan het statuut van het overheidspersoneel niet werd geraakt, en dat alle geledingen van de overheid bij de inspanning werden betrokken. De regering erkende dat als gevolg van haar plan in een eerste fase 32.000 arbeidsplaatsen konden verloren gaan, maar dat een deel daarvan zou worden gerecupereerd door de gunstige internationale economische toestand, zodat er per saldo en zonder bijkomende maatregelen 18.000 banen zouden verloren gaan.

Na een lang debat hernieuwde de Kamer op 28 mei haar vertrouwen in de regering, met 112 stemmen voor, 92 tegen en twee onthoudingen (RAD-UDRT en Vlaams Blok), en keurde de meerderheid zodoende het plan goed. De Senaat schonk op 3 juni zijn vertrouwen aan de regering met 99 stemmen voor en 73 tegen.

Inmiddels was het protest tegen het Sint-Annaplan blijven aanzwellen.

Vanaf 17 mei lag het spoorverkeer, vooral in Wallonië en Brussel, nagenoeg helemaal lam. De socialistische vakbond voerde actie in de overheidsbedrijven (21-23, 29 en 30 mei). Een oproep om op 22 en 23 mei ook in de particuliere sector te staken, werd alleen in de Waalse grote industriële centra opgevolgd.

Op 31 mei betoogden op initiatief van de vakbond ABVV tienduizenden leden van de socialistische beweging in Brussel; volgens de organisatoren waren er 100.000 manifestanten, de Rijkswacht telde er 50.000.

Na de betoging doofde de socialistische protestbeweging geleidelijk uit, al waren er nog een nationale actiedag (6 juni) en provinciale stakingen (13 en 20 juni).

De christelijke vakbond ACV wees op 27 mei een reeks punten als « onaanvaardbaar » van de hand. Het betrof onder meer de vermindering van de staatstoelage voor de BTK- en DAC-projecten, de automatische schrapping van het recht op werkloosheidsuitkering voor bepaalde werkloze samenwonenden, het optrekken van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen, de afschaffing van de begrafenisvergoeding en de tewerkstellingsverminderende maatregelen in de openbare bedrijven, de ziekenhuizen en het onderwijs. De vakbond was van oordeel dat de lasten te eenzijdig op de schouders van de werknemers en de trekkers van sociale vergoedingen werden gelegd, terwijl de fiscale fraude ongemoeid werd gelaten, de vennootschapsbelasting werd verlaagd en er geld werd vrijgemaakt voor het pensioensparen. Het ACV drong aan op overleg met de regering om het plan te wijzigen. De bond noemde een interprofessionele actie voorbarig. Wel sloten de centrales van het openbaar vervoer en de overheidsbedrijven zich op 21 en/of 22 mei bij de ABVV-staking aan, en hadden in Brussel enkele betogingen plaats van de ACV-werkzoekenden en vrouwenwerking (2 en 5 juni; in de betoging van 5 juni stapten ook heel wat ABVV'ers op). Op 29 mei stelde ook het Algemeen Christelijk Werknemersverbond (ACW), de koepelorganisatie van de christelijke arbeidersbeweging, dat het Sin-Annaplan te ver ging. Het drong eveneens op « bijsturing » aan.

Krachtig protest kwam er ook van de onderwijsgemeenschap (vakbonden, organisatoren en ouderverenigingen), die zei te vrezen dat de bezuinigingen de kwaliteit van en de tewerkstelling in het onderwijs in gevaar brachten. Opvallend daarbij was dat de protestbeweging vooral gedragen werd door het vrij katholiek onderwijs, vooral de Franstalige sector. In tegenstelling tot Vlaanderen is in het Franstalige landsdeel het secundair onderwijs van het type 1 (VSO) veralgemeend; vooral dat type werd door de besparingsmaatregelen getroffen. De verklaring van de Franstalige minister van Onderwijs André Damseaux (PRL), die had

laten uitschijnen dat het VSO om ideologische redenen werd aangepakt, was niet van aard de gemoederen te bedaren (11).

Op 30 mei werd in het katholiek secundair onderwijs, het rijksonderwijs en het gemeentelijk en provinciaal onderwijs gestaakt. Op 8 juni betoogde het katholiek onderwijs in Brussel; de Rijkswacht telde 20.000 manifestanten, de organisatoren spraken van 50.000. Het was van de Schoolstrijd (1954-1958) geleden dat de katholieke onderwijsgemeenschap zo massaal op straat kwam.

Ongenoegen was er ook bij de gewest- en gemeenschapsregeringen tegen de vermindering van hun dotaties. Ook zij drongen aan op overleg met de nationale regering.

IV. De uitvoering van het Sint-Annaplan.

A. OVERLEG EN BIJSTURING.

Het ongenoegen in de christelijke vakbeweging en in het katholieke onderwijs over het Sint-Annaplan, bracht de twee christendemocratische regeringspartijen in een lastig parket. Vooral de PSC bleek erg gevoelig te zijn voor de bezwaren die in het katholieke onderwijsnet leefden. Al tijdens het Kamerdebat over het Sint-Annaplan pleitte PSC-fractie leider Emile Wauthy voor overleg over elk alternatief dat binnen de grenzen van het besparingsdoel bleef.

Op 4 juni, daags na de vertrouwensstemming in de Senaat, nam PSC-voorzitter Deprez namens zijn partij openlijk afstand van de onderwijsmaatregelen uit het Sint-Annaplan. Er werd volgens hem te veel en te vlug bespaard (« *C'est trop et trop vite* »); de aangekondigde maatregelen noemde hij onuitvoerbaar. Zijn verklaring verwekte opschudding in meerderheidskringen. « Wie het Sint-Annaplan op de helling zet, zet de regering op de helling », zei vice-premier Verhofstadt. Zijn collega Gol wees erop, dat de PSC-ministers het plan hadden goedgekeurd.

Inmiddels was tussen de regering en de onderwijswereld een gesprek op gang gekomen. Op 29 mei legden vertegenwoordigers van de onderwijsgemeenschap aan de beide ministers van Onderwijs een motie voor, waarin deze verzocht werden bij de regering een vermindering van het besparingspakket te verdedigen.

De regering ging daar niet op in, maar zij verklaarde op 6 juni, tijdens een nieuwe onderhandelingsronde, bereid te zijn zich opnieuw te beraden

(11) Tegenover *Le Soir* (26 mei) zei Damseaux : « Le renové c'est fini ». De minister onderstreepte dat hij ook politieke bezwaren tegen het VSO had.

als de onderwijswereld kon bewijzen dat sommige maatregelen ontoepasbaar zouden zijn. Drie werkgroepen kwamen tot de conclusie dat vier maatregelen onuitvoerbaar waren : de beperking van de vervanging van zieke leerkrachten (die alleen nog zou mogen wanneer de betrokkene meer dan een maand afwezig was); de vermindering van het zgn. wachtgeld van werkloze vastbenoemde leerkrachten; de onmiddellijke sluiting van een groot aantal scholen van het hoger onderwijs buiten de universiteit (HOBU); de vermindering met 5 % van de omkaderingsnormen in het VSO omdat die, gecumuleerd met de daling van het leerlingenaantal, zou leiden tot een personeelsvermindering met 7 %.

Op de ministerraad van 13 juni besliste de regering de besparingsmaatregelen ten dele aan te passen. De omkaderingsnormen in het VSO zouden met vier in plaats van vijf procent worden verminderd, maar het aantal lesuren zou berekend worden op basis van het leerlingenaantal van 1 oktober 1986 in plaats van 1 september 1985. De vermindering zou niet van toepassing zijn op het beroepsonderwijs (tweede en derde graad) en op de scholen in landelijke gebieden en de Nederlandstalige scholen in Brussel.

De rationalisatiemaatregelen in het hoger onderwijs werden gespreid over de schooljaren 1986-1987 en 1987-1988, zodat sommige HOBU-instellingen niet meteen hun deuren zouden moeten sluiten.

Het wachtgeld voor vastbenoemde personeelsleden die werkloos worden zou maar geleidelijk verminderen en nooit lager liggen dan de werkloosheidsuitkering. Om de tewerkstelling van jonge leerkrachten te bevorderen, werd bovendien beslist dat leerkrachten vanaf 55 jaar met pensioen kunnen gaan.

Op die « bijsturing » werd verdeeld gereageerd. De vakbonden vonden de tegemoetkomingen van de regering onvoldoende. De Franstalige leden van het Centraal Bureau van het Katholiek Onderwijs (dat de vertegenwoordigers groepeerde van de bisschoppen, de onderwijscongregaties, de organiserende machten en de ouderverenigingen) bleven de onderwijsbesparingen onaanvaardbaar vinden; de Nederlandstalige leden deelden dat standpunt niet. Die communautaire verdeeldheid aan de top van het katholieke onderwijs kwam op 19 juni ook tot uiting op de vergadering van de Algemene Raad van het Katholiek Onderwijs (ARKO), waarin alle bij het katholieke onderwijs betrokken partijen vertegenwoordigd zijn. Een gemeenschappelijke beoordeling van de bijgestuurde maatregelen bleek niet mogelijk te zijn.

Op 20 juni besliste het zgn. Onderwijsfront de strijd tegen de besparingsmaatregelen voort te zetten. Tot dat front behoorden de christelijke, socialistische en liberale onderwijsvakbonden, de ouderverenigingen van

het rijksonderwijs en een aantal gemeente- en provinciebesturen die eigen onderwijs organiseren. Organisatoren en ouderverenigingen van het katholieke onderwijs bleven afzijdig. Het Onderwijsfront vond dat de maatregelen te zeer de kwaliteit van en de tewerkstelling in het onderwijs in het gedrang brachten en het statuut van de leerkrachten fundamenteel wijzigden.

Eerste-minister Martens en de ministers van Onderwijs Coens en Damsseaux hadden op 16 juli een nieuwe ontmoeting met de onderwijsgemeenschap. Daarop werd afgesproken, naar analogie met het sociaal overleg, de dialoog tussen de regering en de onderwijswereld een permanent karakter te geven. Het overleg zou in oktober van wal steken en handelen over de toekomst, de structuur en de financiering van het onderwijs.

Ook met de vakbonden pleegde de regering overleg over het Sint-Annaplan. Op 4 juni ontving premier Martens de leiding van de christelijke vakbond ACV, op 5 juni die van het socialistische ABVV. Op 6 juni begon het eigenlijke overleg met de vakbonden, werkgevers, middenstand en landbouwers. Het werd op 21 juni afgerond. De regering stemde in met enkele beperkte aanpassingen van het Sint-Annaplan.

Aan de werkgevers beloofde de regering een formule te zoeken om te beletten dat de invoering van de tweede week gewaarborgd loon (bij ziekte) voor arbeiders de bedrijven te veel zou kosten. De vakbonden verkregen een afzwakking van de automatische schorsing van langdurig werkloze samenwonenden en een bijschaving van de beperking van het stelsel van de brugpensioenen. Van de regering kregen de sociale partners de gelegenheid een eigen voorstel voor een soepel pensioenleeftijdssstelsel uit te werken. In afwachting werd de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen tot 65 jaar voor een jaar uitgesteld; daartegenover stond dat geen rustpensioenen vóór de leeftijd van 60 jaar meer zouden worden toegekend.

De Algemene Raad van het ACV herhaalde op 27 juni dat het Sint-Annaplan voor de christelijke vakbond onaanvaardbaar bleef en stelde dat de « bijsturing » ervan totaal onvoldoende was. Het ACV-bestuur kreeg van de Raad de opdracht « vorm, inhoud en tijdstip te bepalen van de acties die ten laatste vanaf september zullen worden gevoerd indien de regering geen fundamentele wijzigingen aan het Sint-Annaplan aanbrengt ». Op 2 juli zocht de ACV-leiding premier Martens op om hem « voor de laatste maal » te herinneren aan de veranderingen die voor het ACV aan het spaarplan zouden moeten worden aangebracht. Na de zomervakantie zou het ACV afzien van acties, ook al bleven de bezwaren tegen het plan bestaan (12).

(12) Zie hoofdstuk VI.

B. FISCALE WET, BEGROTING - 1986.

In juni begon de regering met het uitvoeren van haar Sint-Annaplan.

« Om het goede voorbeeld te geven », beslisten de ministers op 9 juni te snoeien in de uitgaven van hun kabinetten. Zij zelf zouden, zoals al enkele jaren het geval was, in 1986 en 1987 tien procent van hun wedde inleveren. In 1987 zouden de werkingskosten van de kabinetten met zes procent verminderen (eerder al waren de kabinetsuitgaven voor 1986 geblokkeerd op het niveau van 1985). Het aantal kabinetsmedewerkers zou op 1 januari 1987 met tien procent verminderen.

De fiscale bepalingen van het Sint-Annaplan die niet met bijzondere machten konden worden uitgevoerd, werden opgenomen in een ontwerp van fiscale wet. Knelpunten bij het opstellen daarvan waren het pensioensparen en de aanwerving van huispersoneel. Particulieren die huispersoneel (chauffeur, tuinman, poetsvrouw, ...) in dienst nemen, zouden daarvoor een fiscale tegemoetkoming krijgen. De vraag was of dat zou gebeuren in de vorm van een fiscale aftrek (d.w.z. dat een deel van het uitbetaalde loon van het belastbare inkomen mag worden afgetrokken, wat fiscaal voordeliger is voor iemand met een hoog inkomen), zoals de liberalen voorstonden, dan wel via een belastingkrediet (d.w.z. dat van het te betalen belastingbedrag een voor iedereen gelijke forfaitaire som mag worden afgetrokken), zoals de christen-democraten wilden. Een gelijkwaardige « ideologische » discussie werd gevoerd over het fiscaal aantrekkelijk maken van het pensioensparen. Omdat daarover geen overeenstemming kon worden bereikt, werd beslist alleen het principe van beide maatregelen in het wetsontwerp te schrijven.

In zijn advies tekende de Raad van State echter bezwaar aan tegen die werkwijze, die erop neerkwam dat de regering daarvoor bijzondere machten vroeg. Voor het pensioensparen hield de regering toch vast aan de bijzondere machten. Voor de indienstneming van huispersoneel vond zij op 27 juni een compromis : de eerste schijf van 400.000 F van het uitbetaalde loon zou ten dele fiscaal aftrekbaar zijn; het percentage zou verschillen naar gelang van het inkomen van de werkgever. Die regeling werd opgenomen in een amendement op het ontwerp van fiscale wet, dat al op 19 juni bij de Senaat was ingediend.

Vier dagen later had de regering in de Kamer de ontwerp-begroting voor 1986 ingediend. Bij het opstellen daarvan had zij lang gearzeld over de omvang van het aanvaarde tekort. Het oorspronkelijk genoemde bedrag van 585 miljard F lag 14 miljard F boven het tekort van 1985 en was in financiële kringen slecht onthaald. Om psychologische en monetaire redenen werd de ontwerp-begroting ingediend met een tekort van 567,6 mil-

jard F, of 11,5 % van het BNP. Bij een ongewijzigd begrotingsbeleid zou het tekort zijn opgelopen tot 640 miljard F. Dat cijfer kon worden vermindert door meerontvangsten (13,6 miljard F), het Sint-Annaplan (52 miljard F) en een versnelde toepassing van sommige maatregelen uit dat plan (9,8 miljard F).

Op 14 juli begon in de Senaat de bespreking in openbare vergadering van het ontwerp van fiscale wet. Twee dagen voordien was in de Kamer een bijzondere commissie gestart met het onderzoek, in openbare vergadering, van hetzelfde ontwerp. Normaal beginnen maar na de eindstemming in de ene kamer de commissiebesprekingen in de andere kamer, maar uit tijdnood hadden de meerderheidsfracties in de Kamer op 9 juli een bijzondere commissie opgericht voor de bespreking van het fiscale ontwerp en beslist met de bespreking niet te wachten op de eindstemming in de Senaat. Senaatsvoorzitter Leemans betreurde bij het begin van het openbare debat deze gang van zaken. De werkwijze leidde op 15 juli tot een « incident » tussen de Senaat en de bijzondere Kamercommissie, die beide de aanwezigheid van minister van Financiën Eyskens vorderden.

In de nacht van 18 op 19 juli nam de Kamer de rijksbegroting voor 1986 aan. De PSC'er Marc Lestienne, de voorzitter van de Communauté éducative chrétienne, onthield zich uit protest tegen de besparingsmaatregelen in het onderwijs. Op 23 juli keurde de Senaat het fiscaal wetsontwerp goed, op 31 juli de begroting. De Kamer stemde op 1 augustus op haar beurt in met het ontwerp van fiscale wet. Daarna ging het Parlement met reces.

De wet van 4 augustus 1986 houdende fiscale bepalingen bevat verschillende belastingmaatregelen die tot doel hebben de fiscale uitgaven te verminderen, het concurrentievermogen van de ondernemingen te bevorderen en de tewerkstelling aan te moedigen.

De beperking van de fiscale uitgaven heeft betrekking op o.m. de gelijkshakeling van het belastingstelsel van de nieuwe brugpensioenen met dat van de gewone pensioenen, de afschaffing van de mogelijkheid voor bedrijven om bepaalde sociale voordelen als bedrijfskosten van het inkomen af te trekken, de beperking van de fiscale aftrek van aanvullende ziekenfondsbijdragen, de wijziging van het fiscale stelsel van de coördinatiecentra en de T-zones.

Het basistarief van de vennootschapsbelasting werd verlaagd van 45 tot 43 %.

Om de bouw te stimuleren bevat de wet interessante fiscale-aftrekmogelijkheden voor de intresten op en (voor middelgrote woningen) voor

het kapitaal van hypothecaire leningen die na 1 mei 1986 werden gesloten (13).

De indienstneming van werklozen als huispersoneel werd fiscaal aangemoedigd.

De facultatieve inhouding van belasting op de werkloosheidsvergoeding werd per 1 januari 1987 vervangen door een bedrijfsvoorheffing van tien procent, behalve voor volledig werkloze gezinshoofden en alleenstaande werklozen met een verminderde uitkering.

De forfaitaire aftrek van het inkomen uit ziekte- en invaliditeitsvergoedingen werd vervangen door een belastingvermindering.

De wet voerde principieel het pensioensparen in.

Een derde hoofdstuk, het zgn. handvest of charter van de belastingplichtige, bevatte maatregelen om de rechtszekerheid van de belastingplichtige te verhogen, zoals de ambtshalve toepassing van belastingverminderingen en -aftrekken, de omstandige motivering van administratieve boetes, en de behandeling van inbreuken op de fiscale wetgeving zoals de andere misdrijven.

Om inbreuken op de fiscale wetgeving te beteugelen, werd de personeelsformatie van de parketten voor fiscale aangelegenheden met vijftien substituten uitgebreid. Daartegenover stond dat de belastingambtenaren (Bijzondere Belastinginspectie) niet meer mogen deelnemen aan het strafonderzoek; zij kunnen tijdens de gerechtelijke procedure wel als getuige worden gehoord. Vervolgingen worden slechts ingesteld na advies van de administratie.

Ten slotte indexeerde de wet de bedragen vanaf dewelke de bijzondere sociale-zekerheidsbijdrage moet worden betaald.

C. WETSBSLUITEN EN ONDERWIJSPROBLEMEN.

Van 4 juli af nam de ministerraad een lange reeks wetsbesluiten en gewone koninklijke besluiten ter uitvoering van het Sint-Annaplan. Zij komen hier ter sprake in de mate de besluiten afweken van de Sint-Annabeslissingen en/of politieke spanningen veroorzaakten.

Dat laatste was zeker het geval voor de besparingsbesluiten in de onderwijssector. Op 2 juli paste de regering de maatregelen nog maar eens aan. Zo werd beslist dat de vermindering van de omkaderingsnorm in het VSO met 4 % ook niet van toepassing zou zijn voor de technische kwalificatierichtingen; daar bleef de vermindering beperkt tot 2 %. Voorts werd

(13) Op 1 augustus 1986 werd het BTW-tarief in de bouwsector opnieuw op 17 % gebracht. Alleen voor renovatiewerken aan een woning die ouder is dan twintig jaar bleef de verlaagde BTW-voet van 6 % behouden.

overeengekomen de besparing te milderen in VSO-scholen waarvan de omkadering 20 % onder het nationale gemiddelde lag en te verscherpen in de scholen die 20 % boven de gemiddelde omkadering lagen.

Op 11 juli raakte bekend dat de Inspectie van Financiën tot het besluit was gekomen dat het Franstalige secundair onderwijs maar 0,96 in plaats van 5 % zou besparen (het Nederlandstalige secundair onderwijs zou 4,56 % besparen), omdat het aantal leerlingen er niet zou dalen maar stijgen. Dat zou een gevolg zijn van het hoge aantal mislukkingen en zittenblijvers. Bovendien stelde de Inspectie vast dat er in het Franstalige rijksonderwijs geen controle was op de opgegeven leerlingenaantallen. De regering belastte er een werkgroep mee de cijfers uit te klaren.

In Vlaamse politieke kringen, ook bij de meerderheid, werd inmiddels heftig gereageerd. Men wees erop dat het Sint-Annaplan communautair evenwichtig was en dat dit evenwicht diende te worden geëerbiedigd. Het werd onaanvaardbaar genoemd dat de Franstalige minister van Onderwijs Damseaux verklaarde op 20.000 na niet te weten hoeveel leerlingen het Franstalig onderwijs telde (14).

Op basis van de conclusies van de technische werkgroep keurde de ministerraad op 20 juli een zespuntenplan goed over de omkadering in het secundair onderwijs :

1. Er komt een uniforme berekeningswijze voor het vaststellen van het leerlingenaantal in het Nederlandstalige en Franstalige onderwijs.

2. De controle op het leerlingenaantal wordt verscherpt.

3. Voor het schooljaar 1986-1987 wordt het aantal te organiseren lessen berekend op basis van de omkadering in het schooljaar 1985-1986 en het gemiddelde van het aantal leerlingen op 1 oktober 1984 en 1 oktober 1985. Op basis hiervan zou het Nederlandstalige net 4,8 %, het Frans-talige net 3,5 % inleveren.

4. Om de begrotingsdoelstellingen te verwezenlijken zullen nog andere maatregelen genomen worden (er was sprake van een bedrag van 900 miljoen F).

5. De begrotingsenveloppes voor de omkadering in het begrotingsjaar 1987 zullen in een wetsbesluit worden opgenomen.

(14) Half juni circuleerden in de Wetstraat hardnekkige geruchten dat Damseaux ontslag zou nemen. Als mogelijke opvolger werd PRL-voorzitter Louis Michel genoemd. In de pers werd zelfs gespeculeerd over een grondige herschikking van de regering. De PRL-voorzitter sprak op 23 juni al die geruchten tegen. Premier Martens zei op 4 juli veel belang te hechten aan de stabiliteit van de regering. Wel zou hij eind juli de besluiten trekken indien zou blijken dat sommige ministers tekort schoten in hun besparingswerk. Damseaux zou in maart 1987 tot ontslag worden gedwongen.

6. Voor de landelijke scholen wordt de grens (297 leerlingen) onder dewelke er gunstige omkaderingsnormen worden toegekend, opgeheven.

Op 26 juli bereikte de regering een volledig akkoord over alle onderwijsbesparingen. Het akkoord bevestigde het zespuntenplan en bevatte daarnaast een reeks bijkomende bezuinigingsmaatregelen. Voor de berekening van het aantal lessen in de secundaire scholen van het type 2 (traditioneel onderwijs) zou rekening worden gehouden met het aantal leerlingen per 1 oktober 1986 (in plaats van 1985). De afwijking tussen de organieke omkaderingsnorm en de budgettaire omkaderingsnorm, die in het Franstalige net 12,1 % en in het Nederlandstalige net 9,1 % bedroeg, zou versneld worden verminderd tot 8 % in het schooljaar 1986-1987 en tot 6 % in het daaropvolgende schooljaar. Trissers in het hoger (universitair en niet-universitair) onderwijs komen niet meer in aanmerking voor subsidiëring. Hetzelfde zou gelden voor de bidders in de faculteiten geneeskunde. Het hoger en secundair vrij onderwijs zou een groter deel van de bouwkosten moeten dragen (2,5 in plaats van 1,25 % van de rente op de leningen). In alle onderwijsniveaus komen buitenlandse scholieren en studenten die niet in België zijn gedomicilieerd maar voor 80 % meer in aanmerking voor het berekenen van de subsidies en de omkaderingsnormen (uiteindelijk zou niet het domicilie maar de belastingplicht van de scholieren en studenten of hun ouders het criterium worden). De detachering van de leerkrachten werd beperkt van 0,25 tot 0,20 % van het totale aantal leerkrachten. De rationalisatie van het HOBU van het lange type ging op 1 september 1986 in, die van het HOBU van het korte type op 1 september 1987.

De maatregel voor de bis-studenten geneeskunde lokte meteen een negatieve reactie uit bij rector Dillemans van de KU Leuven. Minister van Onderwijs Coens preciseerde daarop dat de maatregel enkel op de studenten van de 1ste kandidatuur betrekking had.

Op 1 augustus wilde de regering een aantal ontwerp-wetsbesluiten betreffende het onderwijs voorleggen aan de Schoolpactcommissie. De socialistische afvaardiging weigerde opnieuw te onderzoeken of de besluiten in overeenstemming waren met de schoolvrede, zodat de commissie onverrichterzake uiteenging (15). Het was de laatste keer dat ze in 1986 bijeenkwam.

Omdat de Raad van State van oordeel was dat de begrafenisvergoeding niet bij wetsbesluit kon worden afgeschaft, daar het een van de basisvergoedingen is van de wet van 29 juni 1981 over de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers, besliste de regering op 18 juli

(15) Dat was in april ook al het geval, zie hoofdstuk II.

de vergoeding principieel te behouden, maar het bedrag ervan te verminderen (van maximum 19.282 F) tot 1.000 F. Voor de minst gegoeden kon een hogere uitkering worden betaald. Na overleg met de ziekenfondsen deelde minister van Sociale Zaken Dehaene in oktober mee, dat de begrafenisvergoeding uiteindelijk tot 10.000 F zou worden verlaagd; het RIVIZ zou 6.000 F uitkeren, de ziekenfondsen 4.000 F in het kader van de vrije aanvullende verzekering.

De Raad van State was het er evenmin mee eens dat minister van Justitie Gol de nieuwe procedure voor de toekenning van het statuut van politiek vluchteling bij wetsbesluit wilde invoeren. De regering besliste dan maar de gewone parlementaire weg te bewandelen.

Tijdens een marathon-ministerraad (1-4 augustus) keurde de regering een laatste reeks wetsbesluiten goed. Een lastig knelpunt daarbij was de nieuwe werkloosheidsregeling voor samenwonenden, maar ook daarvoor werd een compromis gevonden. De schorsing zou alleen gelden voor samenwonenden wier gezinsinkomen hoger ligt dan 600.000 F per jaar (vermeerderd met 24.000 F per persoon te laste), die nog geen 50 jaar zijn en wier werkloosheidsduur tweemaal zo hoog is als het gemiddelde van hun leeftijdscategorie en geslacht in hun arrondissement. Tegen de schorsing zou beroep kunnen worden aangetekend bij de RVA-inspectie en bij een nieuw op te richten bijzondere commissie (16).

Op 3 augustus bereikte minister van Financiën Eyskens een akkoord met de banken, spaarbanken en openbare kredietinstellingen over een herschikking van een deel van de rente op een derde van de binnenlandse staatsschuld. Volgens de regering betekende dit een « reële besparing van 63,1 miljard », maar volgens de oppositie bedroeg de « reële besparing » nog geen twee miljard F.

Na een afrondende persconferentie, waarop premier Martens zei dat de regering haar doel had bereikt en minister Verhofstadt van Begroting verklaarde dat er uiteindelijk voor 198 miljard F besparingen waren gevonden, ging ook de regering met reces.

V. De Happart-kwestie.

A. HET ARREST VAN DE RAAD VAN STATE.

Na het zomerreces verlegde de aandacht zich van het sociaal-economische naar het communautaire vlak en kwam de zgn. Happart-kwestie volop in de actualiteit.

(16) Het definitieve wetsbesluit zou pas in het najaar goedgekeurd worden, zie hoofdstuk VII.

Tegen de benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren (besluit van 4 februari 1983, in werking getreden op 31 december 1983) was door twee Vlaamse gemeenteraadsleden van Voeren klacht ingediend bij de Raad van State omdat de betrokkene geen Nederlands zou kennen. De Raad had op 31 mei 1985 beslist te wachten met de verdere behandeling van het dossier tot het Arbitragehof uitspraak zou hebben gedaan over het zgn. decreet-Lepaffe van de Franse Gemeenschap, dat bepaalt dat Frans-talige mandatarissen niet kunnen verplicht worden een andere taal te gebruiken, ook niet buiten hun eigen taalgebied. Wel had de auditeur voordien voorgesteld de benoeming van Happart te vernietigen (17).

Tijdens zijn voltallige zitting van 26 maart 1986 vernietigde het Arbitragehof het decreet-Lepaffe. Het Hof was van oordeel dat de Franse Gemeenschapsraad zijn bevoegdheid overschreden had door een decreet goed te keuren dat van toepassing was op alle overheidsmandatarissen wier moedertaal het Frans is. Het beklemtoonde sterk het territorialiteitsbeginsel en bevestigde dat de Gemeenschapsraden inzake taalgebruik uitsluitend bevoegd zijn voor hun eigen taalgebied.

Al even belangrijk als de vernietiging, waren de overwegingen van het arrest, die op twee punten ingingen tegen de rechtspraak van de Raad van State.

In tegenstelling tot de Raad was het Arbitragehof van oordeel dat artikel 3*bis* van de Grondwet, dat het land in vier taalgebieden indeelt, niet rechtstreeks en op zichzelf verplichtingen oplegt met betrekking tot het gebruik van de talen of tot een vereiste talenkennis van overheidsmandatarissen.

Die verplichting wordt voor de « diensten » wel opgelegd door de bestuurstaalwet. Het Arbitragehof was van mening dat de mandatarissen die geroepen worden zitting te hebben in een collegiaal orgaan niet als « diensten » kunnen beschouwd worden in de zin van artikel 1 van de taalwet, behalve wanneer zij optreden als individuele bestuursautoriteiten, met andere woorden : wanneer zij burgemeester of schepen zijn. De Raad van State maakte niet dat onderscheid tussen individuele en niet-individuele bestuursautoriteiten (18).

Op 24 juni nam de Raad van State de zaak-Happart en de andere hangende taaldossiers (Kraainem, Linkebeek, Wezembeek-Oppem) weer op. De auditeur van de Vierde (Nederlandstalige) Kamer stelde in zijn advies dat een burgemeester van een gemeente in het Nederlandse taalgebied het Nederlands moet beheersen om zijn functie te kunnen uitoefenen.

(17) M. DEWEERDT, *a.w.*, blz. 382.

(18) Later zou de Franse Gemeenschapsraad een nieuw, gelijkaardig decreet aannemen. Zie hoofdstuk X.

Op 31 juli meldde Happart zelf dat hij door de Raad van State was afgezet als burgemeester van Voeren. De beslissing had hem via een niet-officiële maar betrouwbare bron bereikt. Het arrest zou om formele redenen maar tussen 10 en 15 september worden bekendgemaakt. De Raad van State sprak de bewering tegen en liet verstaan dat de uitspraak pas in september zou vallen.

Op 12 augustus stelde Jean-Marie Happart, de broer van José en Kamerlid voor de PS, een wetsvoorstel voor om de Voerdorpen opnieuw bij de provincie Luik te voegen.

In een interview met *Le Soir* (26 augustus) zei Happart Nederlands te zullen leren als in Voeren de democratie wordt gerespecteerd. Tegenover *Le Peuple* verklaarde CVP-voorzitter Frank Swaelen diezelfde dag dat het arrest integraal moet worden uitgevoerd en dat de Happart-kwestie voor de CVP een breekpunt kan worden.

Op 30 september vernietigde de Raad van State het benoemingsbesluit van 4 februari 1983.

De Raad stelde in zijn arrest vast, dat de burgemeester benoemd wordt door de Koning en dat hij als voornaamste gemeentelijke gezagdrager, vertegenwoordiger van het hoger gezag en van het plaatselijke gezag in de gemeente, voorzitter van het college van burgemeester en schepenen, voorzitter van de gemeenteraad, hoofd van de gemeentelijke administratie en van de gemeentelijke politie, onderworpen is aan de taalregeling die in de Grondwet en in de bestuurstaalwet is vervat. In een gemeente die, zoals Voeren, tot het Nederlandse taalgebied behoort, moet de burgemeester dus Nederlands gebruiken zonder een beroep te doen op vertalers of tolken en moet hij derhalve Nederlands kennen. De faciliteiten die voor de Franstaligen vastgesteld zijn, gelden enkel in de betrekkingen tussen het bestuur en de Franstalige inwoners die op de regeling aanspraak maken.

Ook al wordt de burgemeester in de regel voorgedragen door de meerderheid van de gemeenteraad, bij zijn benoeming moet worden nagegaan of hij voor zijn ambt geschikt is en dus ook, als het om een gemeente van het Nederlandse taalgebied gaat, of hij Nederlands kent.

De Raad van State merkte verder op dat minister van Binnenlandse Zaken Nothomb bij de benoeming van José Happart terecht heeft nagegaan of deze voldoende Nederlands kende. Uit het gesprek dat de minister op 27 januari 1983 met de betrokkene heeft gehad en waarvan hij het relaas heeft vrijgegeven, kon de minister redelijkerwijze niet besluiten dat José Happart voldoende Nederlands kende om het burgemeestersambt uit te oefenen. In het benoemingsbesluit werd de inwerkingtreding van de benoeming tien maanden uitgesteld. De benoemende overheid had bij de inwerkingtreding van het besluit opnieuw moeten nagaan of Happart op

dat ogenblik Nederlands kende. Zij heeft dat niet gedaan, zo stelde de Raad van State vast.

De Raad van State vernietigde daarnaast het besluit van de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Limburg van 19 januari 1984 waarbij José Happart vervallen verklaard werd van zijn mandaat van gemeenteraadslid van Voeren. De Raad vernietigde het besluit omdat gemeenteraadsleden verkozen worden en een bepaalde taalkennis (nog) geen verkiesbaarheidsvoorwaarde is. Het komt de wetgever toe duidelijk in de wet in te schrijven dat de gemeenteraadsleden van een gemeente in het Nederlandse taalgebied Nederlands moeten kennen, zoals uit de taalwetten en de Grondwet kan worden afgeleid, aldus de Raad van State.

Nog steeds tijdens diezelfde zitting verwierp de Raad van State de klacht die was ingediend tegen de benoeming van Baudouin graaf de Hemicourt de Grunne als burgemeester van Wezembeek-Oppem en van R. Thiery als burgemeester van Linkebeek. Over de Grunne stelde de Raad vast dat er geen gegevens voorhanden waren die konden doen twijfelen aan het bezit van de vereiste kennis van het Nederlands. Over Thiery zei de Raad dat er op het ogenblik van zijn benoeming geen voldoende gegevens kenbaar werden gemaakt die de minister van Binnenlandse Zaken ertoe verplichtten de taalkennis van de voorgedragen kandidaat te toetsen.

Ten slotte verwierp de Raad van State het beroep tegen het besluit van de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Brabant van 16 februari 1984, dat vijf gemeenteraadsleden van Wezembeek-Oppem tegen wie klacht was ingediend, in hun mandaat bevestigde. De Raad gebruikte ook in dit geval het argument dat de taalkennis geen verkiesbaarheidsvoorwaarde is.

Het arrest-Happart lokte heel wat reacties uit. Aan Vlaamse zijde werd de vernietiging gunstig onthaald. In het Franstalige kamp werd onderstreept dat een Vlaamse Kamer — « une chambre flamingante » — het arrest had gewezen. PRL-voorzitter Michel toonde zich verbaasd omdat het Arbitragehof in het arrest-Lepaffe had gesteld dat grondwetsartikel 3*bis* geen verplichting inzake de talenkennis inhoudt. Zijn PSC-collega Deprez was bijzonder kort : « Daar blijft het niet bij », zei hij na een vergadering van de PSC-top.

In een eerste reactie zei premier Martens dat de arresten van de Raad van State van rechtswege uitvoerbaar zijn en dus geen regeringszaak zijn.

Ook minister van Binnenlandse Zaken Nothomb, die het benoemingsbesluit had ondertekend, verklaarde dat het arrest uitvoerbaar is vanaf de betekening. Hij wees er op dat de benoeming van Happart een regeringsbeslissing was. Nothomb kondigde aan het arrest grondig te zullen onderzoeken.

Groot was dan ook de verbazing toen Nothomb 's anderendaags, op 1 oktober, aankondigde beroep aan te tekenen bij het Hof van Cassatie. « Als minister heb ik het recht alle rechtsmiddelen uit te putten om de vernietiging van een besluit dat ik met instemming van de hele regering aan de Koning ter ondertekening heb voorgelegd, aan te vechten. Ik heb des te meer dat recht omdat ik persoonlijk in opspraak ben gebracht in het arrest », verklaarde Nothomb (19).

Het beroep was gebaseerd op artikel 93 van de Grondwet, dat de behandeling van politieke misdrijven aan de gewone rechtbanken toewijst. Nothomb beschouwde de uitoefening van het burgemeesterambt als een politiek recht en betwistte daarom de bevoegdheid van de Raad van State in de zaak-Happart. De advocaten van Nothomb hadden die stelling al voor de Raad van State verdedigd, maar de Raad had daar in zijn arrest uitvoerig op geantwoord.

In de Wetstraat reageerde men zeer verrast op het nieuws, aan Vlaamse kant zelfs met verbijstering en ergernis. De CVP noemde het initiatief « ongepast en lichtzinnig ».

Nothomb had eerste-minister Martens van zijn voornemen op de hoogte gebracht. De premier nam daar akte van en wees erop dat het om een persoonlijke beslissing van Nothomb ging.

Aangenomen werd dat het beroep bedoeld was om tijd te winnen. Zolang het Hof van Cassatie geen uitspraak had gedaan, diende er geen nieuwe burgemeester van Voeren te worden benoemd en zou, zoals *De Standaard* suggereerde, de Kroon niet in het gedrang worden gebracht (20).

B. KORTSLUITING IN DE REGERING, AFTREDEN NOTHOMB.

Het cassatieberoep van minister Nothomb schortte de uitvoering van het arrest van de Raad van State niet op. Happart was dus geen burgemeester meer, maar de vraag rees of hij al dan niet eerste-schepen en waarnemend burgemeester kon zijn.

In de BRT-tv-uitzending *Confrontatie* van 5 oktober zei premier Martens dat het Arbitragehof en de Raad van State het erover eens waren, dat de burgemeesters en de schepenen onder de taalwetgeving vallen. Volgens de premier kon José Happart geen schepen of waarnemend burgemeester worden.

(19) Op 2 november maakte José Happart bekend dat hij op zijn beurt cassatieberoep aantekende tegen het arrest van 30 september 1986. Het lag in zijn bedoeling alle Belgische rechtsmiddelen uit te putten om nadien met zijn dossier naar de Europese rechtscolleges te kunnen stappen.

(20) Kassatieberoep bedoeld om Kroon te beschermen? in: *De Standaard*, 9 oktober 1986.

De PSC was het met die zienswijze niet eens. Voorzitter Deprez zei dat zijn partij de stelling bijtrad van de juristen die stelden dat het arrest-Happart een terugkeer inhield tot de toestand die bestond vóór de benoeming van Happart (*status quo ante*). Happart werd luidens die stelling automatisch weer eerste-schepen en waarnemend burgemeester. Volgens Deprez was het arrest niet van toepassing op een waarnemend burgemeester.

De CVP stelde daarentegen dat het arrest naar de letter en de geest moest worden uitgevoerd, en dat Happart ook geen waarnemend burgemeester kon zijn.

Meteen doken in de Wetstraat geruchten op over een « mini-crisis » : de regering zou ontslag nemen, maar de Koning zou het ontslag in raad houden om het kabinet de kans te geven een oplossing te zoeken. De liberale regeringspartijen moeiden zich niet in het debat en keken toe naar de strijd in het christelijke regeringskamp.

De sfeer verbeterde er niet op toen minister van Binnenlandse Zaken Nothomb in een vraaggesprek met het weekblad *Knack* (7 oktober) uithaalde naar de Raad van State. Hij zei het niet te nemen dat de Raad het onderhoud van 27 januari 1983 had gebruikt als bewijs dat Happart geen Nederlands kent. Hij verweet de Vierde Kamer van de Raad van State sinds 1973 een rechtspraak te hebben opgebouwd die een eigen leven is gaan leiden naast de wetgeving. « Drie mannen en wat verstandige advocaten in een hoekje scheppen een wettelijk landschap waarin de Frans-talige helft van de bevolking zich niet goed voelt », zei Nothomb.

Op 9 oktober zou de oppositie in de Kamer interpellieren over het arrest en zijn gevolgen. De regeringstop, die het antwoord voorbereidde, raakte het erover eens dat het arrest van de Raad van State van toepassing zou zijn op de waarnemend burgemeester maar niet op de schepenen. Happart kon dus wel schepen van Voeren worden, maar geen waarnemend burgemeester. Minister Nothomb trok met dat antwoord naar de PSC-fracties, die het van de hand wezen omdat het te zeer op het CVP-standpunt geleek. Toen premier Martens daarvan op de hoogte werd gebracht, verzocht hij Kamervoorzitter Defraigne de interpellaties te verdagen. De meerderheid in de Kamer stemde daarmee in. Tijdens de vergadering van de Kamer deed zich in de gastentribune een incident voor tussen de gebroeders Happart en oud-VU-Kamerlid Mik Babylon.

Premier Martens bracht vervolgens verslag uit aan de Koning. Nadien kwam de ministerraad bijeen om akte te nemen van een mededeling van de minister van Binnenlandse Zaken :

- het arrest van de Raad van State werd op 9 oktober via de gouverneur van Limburg door een deurwaarder aan José Happart betekend;
- de minister van Binnenlandse Zaken diende een cassatieverzoek in;
- als gevolg van de betekening van het arrest wordt de eerste-schepen van Voeren, Norbert Lang, waarnemend burgemeester.

In de avond van 13 oktober raakte bekend dat minister van Binnenlandse Zaken Nothomb de vier nog in leven zijnde oud-burgemeesters van de zes Voerdorpen had uitgenodigd voor een vergadering op het stadhuis van Aubel. Omdat het nieuws was uitgelekt, zegde Nothomb de vergadering echter af.

De ontmoeting had uiteindelijk in de ochtend van 14 oktober plaats, op het kabinet van Nothomb in Brussel. Nothomb zou hebben nagegaan of een van hen bereid was burgemeester of bijzondere commissaris van Voeren te worden. Volgens andere versies was er gesproken over een fusie van Voeren. Uiteindelijk werd overeengekomen dat de oud-burgemeesters in een « commissie van wijzen » zouden zetelen, die zou nagaan hoe in Voeren de rust kon worden hersteld.

Nadien kwam de regeringstop bijeen om het antwoord voor te bereiden dat premier Martens na de middag zou geven op de uitgestelde Voer-interpellaties. Omstreeks de middag kwam de ministerraad in extra-zitting bijeen. Drie van de vier regeringspartijen waren het er over eens dat Happart geen eerste-schepen en waarnemend burgemeester kon worden. De PSC bleef dwars liggen. Daarop ging premier Martens naar het Paleis om het ontslag van zijn regering aan te bieden. Het staatshoofd hield zijn beslissing in beraad.

In de Kamer had zich inmiddels een « crisis binnen de crisis » voorgedaan. Bij de heropening van het parlementaire jaar weigerde de CVP-fractie Jean Defraigne tot voorzitter te herkiezen omdat hij die dag tegenover *Le Soir* had verklaard geen reden te zien om Voeren bij Limburg te houden. Indien de Vlamingen niet inschikkelijk zouden zijn, hebben wij geen Staat meer nodig, geen eerste-minister, geen Vlaamse ministers, aldus Defraigne. CVP-fractie leider Luc van den Brande zei dat Defraigne het morele vertrouwen van zijn fractie verloren had. Uiteindelijk werd Defraigne toch tot voorzitter verkozen; tien CVP'ers onthielden zich.

Op 16 oktober ondernam Nothomb een poging om Happart buitenspel te zetten. In een brief aan de Voerense gemeenteraad vroeg hij dat de drie schepenen hun aangekondigde ontslag zouden intrekken. De drie wilden op die manier de weg vrij maken voor de verkiezing van Happart tot eerste-schepen. Zo zij dat deden, zou eerste-schepen Lang waarnemend burge-

meester blijven tot het Hof van Cassatie een uitspraak zou hebben gedaan. Indien zij bij hun ontslag bleven, zou Nothomb een burgemeester benoemen buiten de raad.

De drie schepenen kwamen, na een woelige vergadering van de Retour-à-Liège-meerderheid in Voeren, met een negatief antwoord naar Brussel. Zij waren alleen bereid aan te blijven als Nothomb kon waarborgen dat het statuut van Voeren zou worden gewijzigd.

Daarop kwam de regeringstop opnieuw bijeen. Na middernacht ging premier Martens naar de Koning. Om 1.15 uur deelde het Paleis mee dat de Koning het ontslag van de regering had geweigerd.

Omstreeks 2 uur legde Nothomb volgende verklaring af :

« 1. Op voorstel van de minister van Binnenlandse Zaken heeft de Koning de heer Wynants benoemd tot burgemeester van Voeren in afwachting van de uitspraak van het Hof van Cassatie inzake het beroep aangekend door de minister van Binnenlandse Zaken;

2. De heer Wiertz, adjunct-arrondissementscommissaris, werd van zijn ambt ontlast. De functie van adjunct-arrondissementscommissaris zal tot nader order worden verzekerd door een hoog ambtenaar van de centrale administratie van het ministerie van Binnenlandse Zaken;

3. De regering zal een commissie van wijzen, representatief voor de verschillende plaatselijke aspiraties, vragen binnen de drie maanden een verslag voor te leggen over de specifieke problemen die rijzen voor de bevolking van Voeren en inhoudende suggesties voor concrete oplossingen, alsook maatregelen die van aard zijn om de gemoederen te bedaren;

4. Overeenkomstig de wettelijke voorschriften zal de nieuwe burgemeester zijn functie opnemen zodra hij de eed zal afleggen. »

De Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Limburg had in een spoedzitting het eensluidende advies gegeven dat krachtens de Gemeentewet het nodig is om iemand van buiten de gemeenteraad tot burgemeester te benoemen.

Roger Wynants is leraar Nederlands, perfect tweetalig en lid van Retour à Liège. Hij was tot dan toe buiten de politiek gebleven.

Nog steeds op 17 oktober kwam om 7 uur 's morgens in Voeren de gemeenteraad bijeen. De Luiksgezinde meerderheid verkoos José Happart tot eerste-schepenen. In afwachting van de eedaflegging van Wynants was hij waarnemend burgemeester.

In de daaropvolgende uren begonnen twijfels te rijzen over de bereidheid van Wynants om de burgemeestersfunctie op te nemen, hoewel Nothomb zei dat Wynants tegenover hem te kennen had gegeven de sjerp

te zullen aanvaarden. In Voeren zelf werd op Wynants druk uitgeoefend door Retour à Liège om dat niet te doen. In de late avond verklaarde Wynants de eed maar te zullen afleggen op het ogenblik dat het Parlement het statuut van Voeren zou wijzigen.

Minister Nothomb trok daaruit de conclusies. Hij ondertekende het KB waarbij de benoeming van Wynants werd ingetrokken en bood daarop zijn ontslag aan. Het werd in de vroege ochtend van 18 oktober door de Koning aanvaard. Enkele uren later benoemde de Koning Joseph Michel (PSC) tot minister van Binnenlandse Zaken, Openbaar Ambt en Decentralisatie. Minister van Economische Zaken Philippe Maystadt (PSC) volgde Nothomb op als vice-premier.

C. GODSVREDE, CARROUSEL EN DECREET-SUYKERBUYK-COVELIERS.

Op zondag 19 oktober kwam het PSC-bestuur in extra-zitting bijeen. Het stelde voor dat minister Michel zijn ambstermijn zou kunnen aanvatten met een « godsvrede » van drie maanden « om de regering de kans te geven haar werkzaamheden normaal voort te zetten en, intussen, een oplossing te vinden die de kalmte in Voeren doet terugkeren ». De meerderheidspartijen reageerden gunstig op het voorstel, maar CVP en PVV benadrukten dat een godsvrede niet kon betekenen dat de voogdij-overheid niet zou kunnen optreden.

Tijdens de Kamerzitting van 23 oktober, waarop de tweemaal uitgestelde Voer-interpellaties werden behandeld, drong ook de regering op een bezinningsperiode aan. Minister Michel omschreef die aldus: de minister van Binnenlandse Zaken ziet af van elke inmenging en iedere politieke houding ten aanzien van de normale voogdij-overheden; indien er klachten worden ingediend, worden zij normaal onderzocht en behandeld; de gouverneur doet zijn plicht en oefent de hem door de wet opgedragen taak uit.

De regeringspartijen stemden, met de goedkeuring van de gewone motie op 28 oktober, met die godsvrede in.

Alle ogen richtten zich nadien op Harry Vandermeulen, de gouverneur van Limburg, die de voogdij over de gemeente Voeren uitoefent. Onmiddellijk na de verkiezing van José Happart tot eerste-schepen had de Vlaamsgezinde minderheid in de gemeenteraad bij de gouverneur klacht tegen die verkiezing ingediend. Ook zonder klacht kan een gouverneur, binnen de veertig dagen na de ontvangst, een beslissing van een gemeenteraad schorsen of vernietigen. Een schorsingsbesluit blijft gedurende veertig dagen van kracht. Tegen een vernietigingsbesluit kan beroep aangetekend worden bij de Koning, dit is de regering.

Op 13 november ging Vandermeulen tot de schorsing van het verkiezingsbesluit van de gemeenteraad van Voeren over. Volgens de gouverneur moet een waarnemend burgemeester aan dezelfde verplichtingen als een benoemde burgemeester voldoen.

Het schorsingbesluit werd op 14 november betekend. Diezelfde dag maakte minister Michel bekend dat Pierre baron van Outryve d'Ydewalle was aangesteld tot regeringsinformatieur voor Voeren. Hij werd belast met een algemene informatie-opdracht en diende te zoeken naar « elementen die kunnen leiden tot een consensus op lokaal vlak », binnen het bestaande statuut van Voeren en binnen de bestaande wetgeving.

Op 15 november kwam de Voerense gemeenteraad bijeen om zijn besluit van 17 oktober te bevestigen. Volgens de meerderheid was Happart daardoor opnieuw eerste schepen. Omdat zowat alle juristen dat tegenspreken, kwam de Voerense raad op 27 november opnieuw bijeen, ditmaal om Happart tot eerste-schepen te verkiezen. Voordien hadden schepen Lang en Pinckaers ontslag genomen. Daarmee begon de « carrousel » aan een nieuwe « rit ».

Op 18 november had de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg in Tongeren een klacht van de twee VU-gemeenteraadsleden van Voeren tegen Happart niet ontvankelijk verklaard omdat Happart als lid van het Europees Parlement onschendbaar is. De klacht was ingediend wegens het onwettig uitoefenen van het burgemeestersambt.

Op 3 december had informatieur van Outryve d'Ydewalle een eerste gesprek met de gemeenteraadsleden van Voeren.

Uit protest tegen de herverkiezing van Happart organiseerde het Taal-aktiecomitee (TAK) op 7 december een « wandeling » in Voeren. Het kwam tot relletjes met de ordediensten.

Op 10 december verklaarde minister Michel in de Kamercommissie voor de Binnenlandse Zaken dat de regering geen termijn had gesteld op de « godsvrede ». Dat was niet naar de zin van de CVP, die er bij monde van Kamerlid Herman Suykerbuyk mee dreigde zelf een termijn op de « godsvrede » te zetten.

Op 18 december zag van Outryve d'Ydewalle voor de tweede keer de Voerense raadsleden. Hij legde hen een voorstel van minister Michel voor, dat inhield dat Happart eerste-schepen zou blijven, maar afstand zou doen van enkele van zijn bevoegdheden, met name het voorzitterschap van de gemeenteraad en zijn politiebevoegdheid. Zowel Vlaams- als Luiksgezinden wezen het voorstel af.

Inmiddels waren ook op het wetgevende vlak initiatieven genomen in het kader van de Happart-kwestie. In de Vlaamse Raad dienden Herman Suykerbuyk (CVP) en Hugo Coveliers (VU) los van elkaar in april een voorstel van decreet in om de Vlaamse regering te betrekken bij de voor-

dracht van burgemeesters in Vlaamse gemeenten. De Raad van State bracht op 7 mei een negatief advies over beide voorstellen uit. Volgens de Raad was de Vlaamse Raad niet bevoegd zo'n voorstel aan te nemen. Overeenkomstig de wet belandden beide teksten bij het Overlegcomité regering-executieven. Op 24 juni kon het comité geen consensus bereiken over het bevoegdheidsconflict.

Inmiddels had de Franse Gemeenschapsraad op 21 mei een belangenconflict tegen de voorstellen ingeroepen. Overleg tussen de Vlaamse en Franse Gemeenschapsraad leidde niet tot een akkoord.

De zaak belandde bij de Kamer die, in een stemming van Vlamingen tegen Franstaligen, op 17 juli een advies uitbracht waarin stond dat beide voorstellen de belangen van de Franse Gemeenschap niet schaden.

Beide voorstellen kwamen opnieuw voor het Overlegcomité, nu als belangenconflict. Op 1 augustus behandelde het comité de voorstellen samen met een voorstel van decreet van de Franse Gemeenschapsraad waartegen de procedure van het bevoegdheidsconflict liep. Besloten werd in de drie gevallen het advies van de Raad van State te volgen en te concluderen dat de voorstellen de bevoegdheid van de betrokken raden overschreden. Later gaf men er zich rekenschap van dat de voorstellen van Suykerbuyk en Coveliers niet als bevoegdheids- maar als belangenconflict op de agenda ingeschreven stonden. In zijn vergadering van 2 september annuleerde het Overlegcomité zijn vroegere beslissing en liet, op datum van 1 september, « om technisch-juridische redenen » notuleren dat de voorstellen van Suykerbuyk en Coveliers de belangen van de Franse Gemeenschap ernstig konden schaden.

Toen dat nieuws op 4 september bekend raakte, lokte het in Vlaanderen diepe verontwaardiging uit. Het CVP-bureau keurde de houding van zijn leden in het Overlegcomité af.

Omdat een beslissing van het Overlegcomité geen rechtskracht heeft, zette de Vlaamse Raad de behandeling van de voorstellen, die tot één tekst werden versmolten, voort. Op 20 november keurde de commissie Binnenlandse Aangelegenheden het voorstel goed.

Op 2 december riep de Franse Gemeenschapsraad andermaal een belangenconflict in. De Vlaamse Raad beriep zich echter op de wet van 9 augustus 1980, luidens dewelke tegen een zelfde voorstel niet tweemaal een belangenconflict kan worden ingeroepen, en keurde op 18 december het voorstel goed.

Het decreet van 23 december 1986 bepaalt dat de kandidaat-burgemeesters van de gemeenten in het Vlaamse Gewest worden « voorgedragen door de Vlaamse regering op grond van voorstellen die haar door betrokken gemeenteverkozenen worden voorgelegd ». Het verscheen op 17 januari 1987 in het *Staatsblad* en kreeg tien dagen later kracht van wet. Het

Waalse Gewest zou tegen het decreet-Suykerbuyk-Coveliers beroep aantekenen bij het Arbitragehof.

VI. De werkgelegenheid.

A. SOCIAAL OVERLEG EN CENTRAAL AKKOORD.

In haar regeerakkoord had de regering-Martens VI de werkgelegenheid een van de essentiële doelstellingen van haar beleid genoemd en aangekondigd dat zij in maart 1986 met de sociale partners overleg zou plegen over een interprofessioneel akkoord voor de jaren 1987, 1988 en 1989. Het overleg zou betrekking hebben op de concurrentiekracht van de ondernemingen, de bevordering van de tewerkstelling en van de soepele werking van de arbeidsmarkt, de inkomensvorming en de koopkracht. De regering beschikte over bijzondere machten om, voor het geval tegen eind juli geen sociaal akkoord zou zijn tot stand gekomen of het sociaal akkoord voor haar onaanvaardbaar zou zijn, zelf een wettelijke competitiviteitsnorm vast te leggen en zelf het kader te creëren waarbinnen onderhandeld zou kunnen worden over sectoriële en bedrijfsakkoorden.

Op 25 februari riep eerste-minister Martens de sociale partners — de drie vakbonden (ACV, ABVV en ACLVB), de werkgeversorganisatie VBO, de middenstandsorganisaties NCMV en Union des Classes Moyennes en de Belgische Boerenbond — voor een eerste gesprek bij zich. Martens sprak de hoop uit dat de sociale partners erin zouden slagen een akkoord voor 1987-1989 te bereiken.

De eerste overlegronde verliep niet rimpelloos. De socialistische vakbond ABVV verzette zich tegen het voorstel van VBO-voorzitter Leysen om het probleem van de jongerenwerkloosheid te ontkoppelen van het globale overleg. Daarnaast wilde het ABVV de regering zoveel mogelijk bij het overleg betrekken, de christelijke bond ACV wilde de regering zoveel mogelijk buiten het overleg houden.

Tegen de vergadering van 12 maart waren beide bonden het er over eens geraakt om samen met de regering te praten over drie punten: de organisatie van het overleg met de ambtenaren; de harmonisatie van de BTK-, DAC- en TWW-statuten; de indexinlevering na 1986. Over de andere punten zouden de sociale partners onderling overleg plegen.

De drie punten kwamen aan bod op de vergadering van 28 maart. Daar beloofde de regering de ambtenaren geen hogere inlevering op te leggen dan de werknemers van de particuliere sector. De indexinlevering van de jaren 1984-1986 zou, tegen de zin van de vakbonden, worden omgezet in een permanente bijdrage. Voor de harmonisatie van de bijzondere tewerkstellingsstatuten zou de regering voorstellen uitwerken.

Nog op 28 maart raakten de sociale partners het eens over de agenda van hun eigen bilateraal overleg. In een rustige sfeer werd op 28 april het probleem van de koopkracht besproken, maar nadien reed het overleg vast. Het VBO, de middenstandorganisaties en de Boerenbond weigerden aan het overleg van 22 mei deel te nemen, uit protest tegen de stakingsacties die het ABVV in de particuliere bedrijven had uitgeroepen.

Eind juni kondigde premier Martens aan dat hij de sociale partners tijd wilde geven tot half september, in plaats van eind juli, om een akkoord uit te werken.

Het overleg werd hervat op 3 juli, toen de socialistische stakingsbeweging aan het uitlopen was. Het VBO stelde voor een « Duits » indexstelsel in te voeren. Dat hield in dat de werkgevers en de werknemers eenmaal per jaar zouden vaststellen met hoeveel de lonen zouden stijgen, indexering inbegrepen. Het nieuwe stelsel zou de automatische koppeling van de lonen aan het indexcijfer vervangen. Vakbonden en middenstand wezen dat voorstel af.

De vakbonden reageerden wel positief op het VBO-voorstel om de onderhandelingen zoveel mogelijk in de bedrijfssectoren te voeren.

Op 7 juli werd voort onderhandeld, maar de tegenstellingen over met name de loonsverhogingen (met de indexkoppeling) en de bevordering van de werkgelegenheid bleven groot. Alle partijen waren nochtans bereid het gesprek na de vakantie voort te zetten.

Voor een verbetering van het klimaat zorgde de verklaring van ABVV-voorzitter André Vanden Broucke in *De Morgen* (30 augustus), dat zijn bond geen acties meer zou organiseren indien het ACV niet bereid was « harde, nationale, interprofessionele acties te voeren ».

Bij de hervatting van het overleg, op 1 september, stelde het VBO voor in alle vrijheid — zonder verplichtingen en zonder verbodsbepalingen — te onderhandelen over sectoriële akkoorden. De sectoren zouden wel de aanbeveling krijgen voorrang te geven aan de groei van de werkgelegenheid. Na een jaar zouden de akkoorden worden beoordeeld en desgevallend zou een aanvullend akkoord worden gesloten voor de sectoren waar geen CAO was tot stand gekomen.

In een vrij optimistische sfeer begon op 11 september de laatste ronde van het overleg, die in de vroege ochtend van 12 september eindigde met een ontwerp van centraal akkoord.

Het ontwerp-akkoord bepaalde dat vrij kon onderhandeld worden in de sectoren die wel vooraf moeten bepalen welke ruimte er daarvoor is, rekening houdende met de concurrentiekracht en met « de kenmerken en de specificiteit alsmede de verscheidenheid van de ondernemingen in de sector ».

De bevordering van de tewerkstelling moet de prioritaire zorg zijn, inzonderheid die van jongeren en van jonge vrouwen. Aanbevolen werd 0,5 % van de loonuitgaven te reserveren voor het scheppen van nieuwe banen.

De sociale partners verbonden zich ertoe zoveel mogelijk 16-18-jarige deeltijds lerenden een aanvullende deeltijdse job te bezorgen. Voor 18-21-jarigen die zwak staan op de arbeidsmarkt zou de formule van het alternerend leren uitgebreid worden.

Het akkoord riep op de wetgeving inzake de arbeidsduur en de deeltijdse arbeid correct toe te passen, om als enigszins mogelijk is loopbaanonderbreking toe te staan en om bij aanwervingen oog te hebben voor langdurig werklozen.

Over loonsverhogingen zouden de sectoren vrij kunnen onderhandelen. Het minimumloon werd opgetrokken met 350 F per maand in 1987 en in 1988. De realisatie van de 38-urige werkweek werd overgelaten aan de sectoren.

In september 1987 zouden de diverse sectoriële akkoorden beoordeeld worden. Voor de sectoren waar werkgevers en werknemers niet tot een akkoord kwamen, zou in de Nationale Arbeidsraad een aanvullend akkoord worden gesloten.

Aan de regering werd gevraagd geen maatregelen te nemen die betrekking hadden op de punten van het akkoord of de loonkosten zouden verzwaren.

In de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zouden de sociale partners de sociale en economische gevolgen van het behoud van de automatische koppeling van de lonen aan het indexcijfer onderzoeken.

In de daaropvolgende weken keurden de bestuursorganen van de werkgevers- en werknemersorganisaties het ontwerp-akkoord goed.

Het VBO verbond aan zijn handtekening de voorwaarde dat de regering formeel zou beloven « tijdens de duur van het akkoord geen nieuwe verplichtingen op te leggen in de domeinen die het voorwerp uitmaken van het akkoord, en evenmin maatregelen te nemen die de loonkosten verhogen ».

Het ACV beoordeelde het ontwerp-akkoord op 3 oktober, samen met het inmiddels aangepaste Sint-Annaplan. Waarnemers zagen in die koppeling een handige zet van de ACV-top om het ongenoegen tegenover het Sint-Annaplan te « verdrinken » in de tevredenheid over het centraal akkoord. Toch bleek op de vergadering van de Algemene Raad van 3 oktober dat het Sint-Annaplan moeilijk verteerbaar bleef. Het ACV besliste nochtans geen nationale acties tegen het plan te ondernemen. De bond stelde uitdrukkelijk dat tot 1989 de regering niet meer mocht raken aan

de sociale uitkeringen (het ACW, de koepelorganisatie van de christelijke arbeidersbeweging, nam later die eis voor een « moratorium » over).

Net als het VBO wilde het ACV dat de regering zich niet zou mengen in de aangelegenheden waarover de sociale partners een akkoord sloten.

Aan de sociale partners die hem op 8 oktober het ontwerp-akkoord kwamen voorleggen, beloofde premier Martens hun autonomie ten volle te respecteren, voor zover dat de begroting niet zou bezwaren en op voorwaarde dat er geen onvoorzienbare omstandigheden zouden opduiken. De regering vroeg de sociale partners de bepalingen van het akkoord in verband met de bijkomende werkgelegenheid maximalistisch te interpreteren. Zij beloofde aanvullende maatregelen te nemen om de werkgelegenheid, inzonderheid van de jongeren en de vrouwen, te bevorderen.

Het ABVV keurde als laatste op 21 oktober het ontwerp-akkoord zonder veel enthousiasme goed; het kreeg maar 68 % van de stemmen.

Op 7 november werd het akkoord plechtig ondertekend. Het was van 1975 geleden dat er nog een centraal akkoord werd gesloten. Nadien begonnen de sectoriële onderhandelingen.

B. HET BANENPLAN VAN DE REGERING.

Hoewel het niet officieel werd toegegeven, was de regering niet erg opgezet over het relatief beperkte werkgelegenheidseffect van het centraal akkoord 1987-1989. Het kabinet had erop gerekend, dat het centraal akkoord de negatieve tewerkstellingsgevolgen van het Sint-Annaplan zou neutraliseren, maar het zou maximaal — zo werd berekend — 10.000 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren, terwijl verwacht werd dat door het Sint-Annaplan er 18.000 banen zouden verloren gaan.

Op 22 oktober, nog vóór de ondertekening van het centraal akkoord, waarschuwde minister van Arbeid en Tewerkstelling Michel Hansenne (PSC) er al voor, dat de werkloosheid, die al twee jaar onafgebroken aan het dalen was, zonder nieuwe regeringsinitiatieven de komende maanden met 12.000 eenheden zou stijgen, als gevolg van de conjunctuur en het Sint-Annaplan. Hansenne kondigde aan dat hij een reeks voorstellen klaar had om de stijgende werkloosheid aan te pakken. Zij hadden vooral betrekking op het verminderen van sociale-zekerheidsbijdragen, op fiscale stimuli en op kwalitatieve wijzigingen in het onderwijs.

Twee weken later bleek uit de cijfers van de RVA dat de werkloosheid in oktober met 10.698 eenheden was gestegen.

De voorstellen van Hansenne kwamen, samen met fiscale gunstmaatregelen voor het pensioensparen en investeringen, ter sprake op de rege-

ringstop van 8 en 11 november. Op 14 november werd het « banenplan » definitief goedgekeurd. Het bevatte onder meer volgende maatregelen :

- particuliere werkgevers krijgen bij het aanwerven in 1987 van langdurig of jonge werklozen en van werkzoekenden die van het bestaansminimum leven, tot 1992 een vermindering van de patronale sociale-zekerheidsbijdrage;
- een vermindering van de SZ-bijdrage wordt ook toegestaan aan werkgevers die jonge werklozen (18-25 jaar) aanwerven met een « werk-opleiding »-overeenkomst (d.w.z. ten minste halftijds werken en deeltijds leren gedurende 1 à 3 jaar);
- een industrieel leercontract kan voortaan tot 21 jaar worden gesloten;
- er worden « jobbureaus » opgericht die aan werklozen tijdelijk en occasioneel werk (klusjes) aanbieden;
- bij de aanwerving van een tweede werknemer neemt de overheid gedurende twee jaar de kosten van de aansluiting bij een sociaal secretariaat op zich;
- verzorgings- en gezondheidsinstellingen die voltijdse arbeidsplaatsen omzetten in deeltijdse en 1 % netto aanwerven, kunnen een subsidie krijgen in de vorm van een terugbetaling van een deel van de loonlevering;
- het Interdepartementeel Begrotingsfonds, waarmee tijdelijke betrekkingen worden gefinancierd, krijgt meer financiële middelen;
- in de particuliere sector zullen de werkgelegenheidsakkoorden (de zgn. 5-3-3-akkoorden over loonmatiging, vermindering van de arbeidstijd en bijkomende betrekkingen) en de zgn. Maribel-operatie (vermindering van werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid) verlengd worden.

Een aantal van die maatregelen werden bij wetsbesluit uitgevaardigd. De regering kondigde ook aan in april 1987 een evaluatie te maken van het effect van de maatregelen en die desgevallend te verruimen en te versterken.

VII. De verdere uitvoering van het Sint-Annaplan.

A. NOG KNELPUNTEN EN WETSBSLUITEN.

In het najaar werkte de regering verder aan de uitvoering van het Sint-Annaplan. Centraal daarbij stonden nog steeds het onderwijs, het pensioensparen en de werkloosheidsreglementering.

Eind augustus was er beroering ontstaan in het rijksnormaalonderwijs. In een omzendbrief van 8 augustus had de Nederlandstalige minister van Onderwijs Coens laten weten dat vier rijksnormaalscholen geen nieuwe leerlingen mochten inschrijven, omdat zij — ingevolge het rationalisatiebesluit waardoor op 1 september 1987 nog maar één rijksnormaalschool per provincie mocht overblijven — het jaar daarop zouden worden afgeschaft. Onder druk van het protest herriep de minister eind augustus die beslissing voor de scholen van Herentals, Tongeren en Sint-Niklaas. Voor die van Kortrijk bleef de maatregel van kracht.

Ingevolge de nieuwe omkaderingsnormen begon het schooljaar 1986-1987 in het secundair onderwijs vrij verward. Heel wat scholen meldden dat zij meer dan de voorziene 5 % lesuren inleverden.

Op 10 september deelde Coens mee dat uit een steekproef bleek dat de scholen gemiddeld 6,8 % van hun omkadering verloren, omdat het leerlingenaantal sterker daalde (met 2,9 procent) dan verwacht. De « inlevering » was echter zeer ongelijk verdeeld. In de type-2-scholen steeg het aantal lesuren met 0,9 %, omdat het leerlingenaantal er met 1 % was toegenomen. In het secundair rijksonderwijs (volledig type 1 of VSO) was er een lesurenverlies van 10 %, in de vrije VSO-scholen van 3,8 %. De vakbonden betwistten die cijfers.

Eind september drong de PSC opnieuw aan op een versoepeling van de besparingsmaatregelen in het secundair onderwijs.

Op 10 oktober trok de regering 103 miljoen F uit voor de secundaire scholen die « uitzonderlijk zwaar » getroffen werden door de nieuwe normen, om hen de mogelijkheid te geven bijkomende lesuren te organiseren.

Op 15 oktober betoogden in Brussel tussen de 15.000 en 20.000 leerkrachten tegen bijkomende besparingen in het onderwijs. De betoging was mede georganiseerd in het vooruitzicht van het overleg met de onderwijsgemeenschap dat in juli was afgesproken.

Dat overleg begon op 22 oktober. De regering deelde daar de definitieve besparingsresultaten mee. In het Nederlandstalige onderwijs waren ongeveer 4.000 voltijdse betrekkingen verloren gegaan (waarvan iets meer dan 3.000 in het secundair onderwijs). In het Franstalige onderwijs was er een verlies van 3.500 voltijdse betrekkingen. De vakbonden drongen aan op een « moratorium ». Er werd geen nieuwe afspraak gemaakt, zodat het onderwijsoverleg in het verslagjaar niet echt op gang is gekomen.

In de universitaire wereld was er een en ander te doen rond de verhoging van het inschrijvingsgeld. De Franstalige universiteiten hadden in juli besloten het inschrijvingsgeld met 60 % te verhogen, van 10.000 tot 16.000F, voor niet-beursstudenten en met 30 %, van 1.500 tot 1.950 F, voor beursstudenten. In de Nederlandstalige sector was binnen de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) in augustus afgesproken het inschrijvings-

geld met 30 % te verhogen. De Vrije Universiteit van Brussel (VUB) besliste dat niet te doen, omdat een verhoging daar niet nodig was (de VUB diende niet te besparen op de sociale toelagen). Op 19 september besliste de Rijksuniversiteit van Gent de verhoging niet toe te passen, omdat die krachtens het desbetreffend wetsbesluit vóór 1 september had moeten gebeuren. Vier dagen later stelde de VLIR dat het niet wenselijk was dat de universiteiten mekaar zouden beconcurreren met het inschrijvingsgeld. De VUB bleef bij haar beslissing, de RUG besloot op 17 oktober het inschrijvingsgeld toch te verhogen.

Tegen de vermindering van de sociale toelagen en de verhoging van het inschrijvingsgeld kwam begin december protest los bij de studenten. Aan diverse faculteiten in Brussel (VUB en ULB), Gent en Leuven werd gestaakt. Op 16 december betoogden in Brussel ruim 10.000 studenten. Nadien viel de protestgolf stil.

Over de concrete modaliteiten van het pensioensparen of derdeleeftijdsparen werd, na lange discussies, op 11 november een akkoord bereikt. Voor het aanslagjaar 1987 (inkomsten van 1986) zou per hoofd 20.000 F van het gespaarde bedrag van het belastbaar inkomen mogen worden afgetrokken (40.000 F per gezin). Tegen 1989 zouden die bedragen geleidelijk worden verdubbeld. Het wetsbesluit ter zake werd op 19 december definitief goedgekeurd.

Op 31 oktober werd de nieuwe regeling van de werkloosheid voor samenwonenden definitief goedgekeurd. In vergelijking met de vorige versie van het wetsbesluit (zie hoofdstuk 4) werd bijkomend bepaald dat al wie ten minste 15 jaar gewerkt heeft, maar kan geschorst worden als de werkloosheidsduur hoger is dan de helft van het aantal dienstjaren. Op de laatste ministerraad van het jaar (30-31 december) werd ook de concrete regeling van de beroepsprocedure definitief op papier gezet.

De geplande privatisering van de beroepsziektenverzekering, die een besparing van 7,6 miljard F zou meebrengen en waarop vooral minister van Begroting Verhofstadt aanstuurde, ging in 1986 niet door. Zowel de werkgevers als de verzekeringsmaatschappijen zeiden dat dit financieel en technisch niet haalbaar was.

Werkgevers en werknemers kwamen in de Nationale Arbeidsraad (NAR) tot de vaststelling dat de voorgestelde verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen tot 65 jaar geen besparing inhield, maar de uitgaven van de sociale zekerheid met 2 miljard F zou verhogen. De NAR zou in 1987 alternatieve voorstellen formuleren.

B. HET SINT-CATHARINA-AKKOORD.

De gewest- en gemeenschapsregeringen waren helemaal niet opgetogen over de vermindering met 6,6 miljard F van hun dotaties waartoe de centrale regering in haar Sint-Annaplan had besloten. De Vlaamse regering verklaarde zich bereid deel te nemen aan de besparingsinspanning, maar wilde van de ingreep gebruik maken om van de centrale regering meer bevoegdheden en meer financiële middelen af te dwingen.

Op 16 juni keurde de Vlaamse regering een nota goed van haar voorzitter, Gaston Geens (CVP), waarin daartoe een aantal voorstellen geformuleerd waren. Het betrof onder meer de bijkomende overheveling van 1.636 betrekkingen naar de Vlaamse Gemeenschap, de daadwerkelijke opsplitsing van de acht parastatale instellingen die krachtens de wet van 28 december 1984 naar de gemeenschappen en de gewesten werden overgeheveld, de regionalisering van het toegepast wetenschappelijk onderzoek en van het industrieel beleid, de volledige regionalisering van het Gemeente- en het Provinciefonds. In geld uitgedrukt betekende dat een pakket van ca. 95 miljard F.

In een interview met *De Standaard* (27 september) zei Geens dat een en ander diende geregeld te zijn vóór de eindstemming in de bevoegde Kamercommissie over de ontwerp-begroting voor 1987 (« Er tikt een tijdbom onder de begroting »). Volgens hem was de centrale regering het ermee eens daartoe de nodige amendementen in te dienen.

Voor de verhoging van de financiële middelen stelde Geens de invoering voor van zgn. negatieve opcentiemen. De Staat zou de personenbelasting met een te bepalen percentage verminderen, en de gemeenschappen en de gewesten zouden op de personenbelasting opcentiemen kunnen heffen waarvan zij het percentage zelf konden vaststellen. Geens was in ieder geval gekant tegen een verhoging van de (voor het Waalse Gewest voordeelige) dotaties.

Aan Franstalige kant kreeg Geens geen steun voor zijn voorstel. De Franstalige stelling werd duidelijk verwoord door vice-premier Gol die aan *Le Soir* (13 november) zei dat een verruiming van de bevoegdheden van de gewesten en de gemeenschappen niet gepaard mocht gaan met een vermindering van de geldmiddelen voor de Franstaligen.

Bij gebrek aan steun van de Waalse gewest- en Franse gemeenschapsregering zwakte Geens zijn voorstel af. Begin november was er sprake van een pakket van 25 miljard F. De regionalisering van het Gemeente- en Provinciefonds (samen 70 miljard F) was geschrapt. In de plaats van de negatieve opcentiemen was een verhoging van de restorno's of toebedeelde belastingen gekomen.

Begin november waren tussen de centrale regering en de executieven onderhandelingen begonnen over vier dossiers : de schulden van de sociale huisvesting; de overheveling van de acht parastatale instellingen; de Sint-Anna-inlevering; de uitbreiding van de bevoegdheden en de financiële middelen van de gewesten en de gemeenschappen.

Het overleg vorderde maar moeizaam en had plaats in een communautair gespannen klimaat. Op 13 november werd in de Kamercommissie voor de Begroting gestemd over de ontwerp-begroting voor 1987. Om druk uit te oefenen op het aan gang zijnde overleg, meer bepaald wat de verruiming van de restorno's betrof, weigerden de CVP-leden van de commissie de eerste paragraaf van artikel 6 over de restorno's goed te keuren. Door de onthouding van de CVP werd het artikel, tot ongenoege van de andere regeringspartijen, niet goedgekeurd.

Omdat de Kamer op 25 november in openbare vergadering over de begroting diende te stemmen, had de regering tot dan respijt om het geschil te regelen. Na verscheidene nieuwe overlegrondes werd in de nacht van 24 op 25 november een ingewikkeld compromis bereikt, dat in de pers de naam *Sint-Catharina-akkoord* kreeg. Het kan als volgt worden samengevat :

- de gemeenschappen leveren samen 1 miljard F op hun dotatie in.
- de gewesten behouden hun dotatie maar leveren in door een groter deel — telkens 4 miljard F in 1987, 1988 en 1989 — van de schulden in de sector van de sociale huisvesting op zich te nemen (21). De Nationale Maatschappij voor de Huisvesting (NMH) en de Nationale Landmaatschappij (NLM) worden geregionaliseerd.
- de regering zal de nodige besluiten nemen om, overeenkomstig de wet van 28 december 1984, zeven parastatale instellingen met ingang van 1 januari 1987 over te dragen naar de gemeenschappen : het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, het Fonds voor de Bouw van Ziekenhuizen en Medisch-sociale Inrichtingen, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (beroepsopleiding), of naar de gewesten :

(21) Het probleem van de huisvestingsschulden sleepte al vele jaren aan. Het vond zijn oorsprong in de gewestvorming, waarbij het huisvestingsbeleid van de centrale regering naar de gewestregeringen werd overgedragen. In de wet van 5 maart 1984 was een regeling uitgewerkt waarbij de Staat alle leningen die vóór 1975 waren aangegaan en de kapitaalaflossingen van de leningen uit de periode 1975-1979 voor zijn rekening nam. De gewesten zouden de intrestlasten van de leningen uit de periode 1975-1979 en de lasten van alle latere leningen dragen. De gewesten bleken echter niet over de mogelijkheden te beschikken aan hun verplichtingen te voldoen, zodat de Staat in hun plaats optrad. Begin 1986 bedroeg de totale huisvestingsschuld ca. 225 miljard F. In het Sint-Catharina-akkoord werd afgesproken dat de aflossing daarvan zou gebeuren overeenkomstig de wet van 5 maart 1984 en via herfinancieringsleningen. De gewesten kregen de mogelijkheid de betaling daarvan te spreiden.

het Nationaal Instituut voor de Huisvesting, de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting, de Nationale Landmaatschappij, de Nationale Maatschappij der Waterleidingen, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (afdeling plaatsing van werklozen). De achtste parastatale instelling, het Rijksfonds voor sociale reclassering van minder-validen, zou tegen 1 juli 1987 naar de gemeenschappen worden overgeheveld.

- daarnaast worden een aantal wetenschappelijke instellingen regionaliseerd: het Vlaamse Gewest krijgt het Studiecentrum voor Kernenergie in Mol, het Waalse Gewest het Instituut voor Extractiebedrijven (NIEB) en het Instituut voor Radio-elementen (IRE).
- om de gemeenschappen en de gewesten in staat te stellen de lasten te dragen die aan de overheveling verbonden zijn, zal de centrale regering financiële middelen ter beschikking stellen, hoofdzakelijk volgens het systeem van de restorno's. Voor de gemeenschappen gaat het om een bedrag van 2,3 miljard F door restornering van het kijk- en luistergeld. In verband met het in Brussel geïnde kijk- en luistergeld is afgesproken dat daarvan 78 % naar de Franse en 20 % naar de Vlaamse Gemeenschap gaat. De resterende twee procent blijft gereserveerd. Tot dan toe ging 50 % naar de Franse en 20 % naar de Vlaamse Gemeenschap en werd het resterende bedrag opgepot. Dat bedrag (500 miljoen voor de periode 1982-1985) zal worden vrijgemaakt in drie jaarlijkse schijven. Voor de gewesten is men bij de vaststelling van het over te hevelen bedrag uitgegaan van de stelling dat de behoeften van het Waalse Gewest volledig moesten worden gedekt. Zo kwam men op een totaal bedrag van 6,250 miljard F, waarvoor de registratierechten worden aangesproken.
- een deel van de kredieten van het Instituut voor Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (IWONL) en de kredieten voor het toegepast wetenschappelijk onderzoek in de bedrijven worden in het Fonds voor Industriële Vernieuwing gestort. De gewesten krijgen jaarlijkse trekkingsrechten op deze nieuwe middelen.
- de rekeningen en de boekhouding van de centrale regering enerzijds en van de gewesten en de gemeenschappen anderzijds worden gesplitst. Gewesten en gemeenschappen krijgen met andere woorden een eigen schatkist.
- er wordt werk gemaakt van de federalisering van het onderwijs. Een gemengde werkgroep zal daartoe de voorbereiding van de verklaring tot herziening van de Grondwet aanvatten. Inmiddels zal de centrale regering aan de Raad van State advies vragen over de moge-

lijkheid een aantal parascolaire onderwijsbevoegdheden (PMS, internaten, migrantenopleiding, ...) naar de gemeenschappen over te hevelen.

In totaal kregen de gewesten door het akkoord 8,2 miljard F bijkomende middelen (waarvan 62,5 % voor het Vlaamse en 31,6 % voor het Waalse Gewest), de gemeenschappen 2,3 miljard F meer middelen (waarvan 61,1 % voor de Vlaamse en 37,6 % voor de Franse).

Nog op 25 november diende de regering een amendement op haar ontwerp-begroting in, dat de restornobedragen verhoogde. Zonder problemen keurde de CVP daarop de begroting goed.

De uitvoering van het Sint-Catharina-akkoord liep vertraging op. Het bleek uiteindelijk niet mogelijk al op 1 januari 1987 de parastatale instellingen over te dragen.

C. BEGROTING - 1987.

Op 23 september keurde de ministerraad de ontwerp-begroting voor 1987 goed. De uitgaven werden geraamd op 1.868,4 miljard F, de inkomsten op 1.452,6 miljard F, zodat er een tekort was van 417,8 miljard F (8,1 % van het BNP).

Minister van Begroting Verhofstadt wees erop, dat de regering andermaal voorzichtig was geweest bij het vastleggen van de begrotingshypothese. De regering rekende met een nominale groei van het BNP met 3,9 %. Het Sint-Annaplan zou in 1987 uiteindelijk 191,2 miljard F opleveren, door een vermindering van de uitgaven met 153,8 miljard F, van de investeringen met 19,6 miljard F en van de schatkistverrichtingen met 3,7 miljard F, en door een toename van de ontvangsten met 14,1 miljard F.

Bij de stemming over de begroting in de Kamer (28 november) stemde de PSC'er Marc Lestienne opnieuw tegen uit verzet tegen de onderwijsbesparingen. De Senatoren keurden de begroting op 22 december goed.

Eind 1986 was nog geen enkele departementale begroting voor 1986 goedgekeurd, hoewel in beginsel alle begrotingen voor 1986 vóór eind 1985 hadden moeten goedgekeurd zijn. Dat de regering het hele jaar door met voorlopige kredieten (voorlopige twaalfden) heeft bestuurd, zette niet alleen kwaad bloed bij de oppositie, maar verwekte ook bij de meerderheidspartijen wrevel. Op 1 december beslisten de fractieleiders in de Kamer geen wetsontwerpen meer te bespreken van ministers die vóór 28 februari 1987 hun begroting voor dat jaar niet zouden hebben ingediend.

VIII. Het Sylvesterakkoord.

A. DE LIMBURGSE MIJNEN EN HET PLAN-GHEYSELINCK.

Zoals op 12 december 1985 was overeengekomen (22), had op 30 januari 1986 een nieuwe ontmoeting plaats tussen de regering, de vakbonden en de directie van de nv Kempense Steenkoolmijnen (KS) over de toekomst van de Limburgse mijnen. De deelnemers aan het overleg werden het eens over het beginsel van de fusie van de zetels Winterslag en Waterschei in één « complex Genk ». Die fusie zou gebeuren in het kader van een globale hervorming van KS, die tot resultaat zou moeten hebben dat het exploitatieverlies vermindert tot een bedrag waarvoor permanent de financiële middelen kunnen worden gevonden. Over de herkomst van die middelen bleef de regering alsnog in het duister.

De raad van bestuur van KS stemde 's anderendaags met de fusie in. De raad gaf de opdracht de leiding van de twee betrokken mijnzetels samen te voegen en een begin te maken met de technische voorbereiding van de fusie, o.m. door het voltooiën van een ondergrondse verbinding tussen Waterschei en Winterslag.

Op een nieuw beraad, op 25 maart, zei premier Martens aan de directie en de vakbonden dat de regering tijdens haar begrotingsconclaf een beslissing zou nemen over de financiering en de aanzet tot herstructurering van KS.

Om hun bezorgdheid over de toekomst van de mijnen en van de hele provincie Limburg te onderstrepen, voerden de mijnwerkers begin april in de vijf Kempense mijnzetels prikacties. Die mondden uit op een betoging in Hasselt (12 april), die werd georganiseerd door het gemeenschappelijk vakbondsfront en waaraan ca. 20.000 manifestanten deelnamen.

Een paar dagen later, op 16 april, brak in Waterschei en Winterslag een spontane staking uit, nadat de krant *Le Soir* had geschreven dat op het begrotingsconclaf de sluiting van drie van de vijf mijnzetels, waaronder die van Waterschei en Winterslag, ter sprake was gekomen (zie ook hoofdstuk 2). De actie sloeg over naar de mijnen van Beringen en Zolder, later ook naar die van Eisden. Op 20 april erkenden de vakbonden de staking.

In een poging de gemoederen te bedaren, zei premier Martens op 18 april dat er geen onmiddellijke financiële problemen waren, omdat KS een beroep kon doen op een krediet van 2,5 miljard F bij de NMKN.

(22) M. DEWEERDT, a.w., blz. 412.

Op 4 mei beslisten de bonden de staking op te schorten, nadat zij van de eerste-minister de verzekering hadden gekregen dat KS op dezelfde sociale maatregelen kon rekenen als indertijd Cockerill-Sambre en dat er geen collectieve ontslagen zouden gebeuren.

's Anderendaags maakte de regering bekend dat José Dedeurwaerder, een Belgische topmanager bij Renault in Parijs, aanvaard had de leiding van KS op te nemen. Hij zou op 1 juni in dienst treden, met de opdracht als « kolen-Gandois » het herstructureringsplan uit te voeren. Die mededeling bleek echter voorbarig te zijn, want op 6 mei kwam uit Parijs het bericht dat Dedeurwaerder het aanbod van de regering niet had aanvaard.

In de mijnen zelf werd, ondanks de opschorting, de staking intussen voortgezet. De leiding ervan was in handen van een Centraal Stakerscomité, dat buiten de vakbonden werkte. De staking, die een grimmig karakter aannam, zou duren tot 21 mei. Toen schortte ook het Centraal Stakerscomité de actie op en keerde de rust in de mijnstreek terug.

Op 29 juli maakte *Het Belang van Limburg* bekend dat de regering Thyl Gheyselincx, voorzitter en afgevaardigd bestuurder van Shell Portugal, had aangetrokken als manager voor de Kempense Steenkoolmijnen. Gheyselincx had wel de Belgische nationaliteit, maar geen Belgisch verleden. In een eerste fase zou hij KS doorlichten. Op basis van zijn rapport, dat tegen het einde van het jaar diende klaar te zijn, zou de regering een aantal beslissingen nemen. In een tweede fase zou Gheyselincx de leiding van KS op zich nemen, alvast voor een periode van drie jaar. Hij nam op 15 september zijn functie als regeringsadviseur op.

Op 17 december stelde Gheyselincx zijn herstructureringsplan voor. Het liep over een periode van tien jaar (1987-1996) en omvatte de geleidelijke sluiting van de drie oostelijke mijnzetels, Eisden, Waterschei en Winterslag, in een tijdsspanne van twee tot drie jaar. De twee overige zetels, Zolder en Beringen, zouden worden samengevoegd tot één exploitatiezetel met één leiding. Het personeelsbestand zou op drie jaar tijd verminderen van 17.200 tot 9.200 door natuurlijke afvloeiing, vrijwillig ontslag met vertrekpremies, overplaatsing naar andere zetels en tewerkstelling in reconversieprojecten. Omstreeks 1996 zou het verlies maximaal nog 4 miljard F mogen zijn.

Voor de sluitingsoperatie vroeg Gheyselincx aan de regering 28 miljard F. Voor de exploitatie en de dekking van de verliezen van Zolder en Beringen zou nog eens 65 miljard F nodig zijn. Voor investeringen was 7 miljard F nodig. Het hele plan kostte dus 100 miljard F.

Gheyselincx benadrukte dat hoe sneller de drie oostelijke zetels zouden worden gesloten, des te groter het deel van de « enveloppe » van 28 miljard F zou zijn dat zou kunnen worden gebruikt voor sociale vergoe-

dingen en reconversie. Over de besteding van het bedrag van 28 miljard zou overleg worden gepleegd met het KS-personeel, de vakbonden, de mijsgemeenten en de provincie Limburg.

Tijdens het weekeinde van 20-21 december kwam de regering een eerste keer bijeen om de financiering van het plan-Gheyselinck te onderzoeken. Van Waalse zijde werd meteen aangedrongen op « compensaties » voor Cockerill-Sambre (C-S), in de vorm van een herschikking van vroeger aangegane leningen.

Op 31 december keurde de regering het plan-Gheyselinck goed, samen met de regeling voor de financiering ervan. De belangrijkste bepalingen van dit gedeelte van het zgn. Sylvesterakkoord zijn :

- de regering maakt, op de nationale begroting, 4,5 miljard F vrij voor de « sociale enveloppe » (809.000 F per verloren gegane baan, exclusief de natuurlijke afvloeiing). Dat bedrag kan later worden verhoogd.
- er komt een « reconversie-enveloppe » van 3 miljard F, eveneens op de nationale begroting.
- door de indexering van de bestaande « investeringsenveloppe » komt nog eens 500 miljoen F vrij (hetzelfde gebeurde voor C-S). In totaal trok de nationale regering 8 miljard F uit.
- de rest wordt gefinancierd door « regionaal aantrekbare middelen », d.w.z. leningen onderschreven door het Vlaams Fonds voor de Nationale Sectoren zonder staatswaarborg. Die leningen worden terugbetaald met de jaarlijkse opbrengst van de erfenisrechten in Vlaanderen (na aftrek van dat deel van de erfenisrechten waarmee de zgn. lasten van het verleden worden afbetaald ; voor KS gaat het om een bedrag van 2 à 3 miljard F per jaar) tot in 2010 en met de opbrengst van de « recyclage » van aandelen in ondernemingen die behoren tot de nationale sectoren en gelegen zijn in het Vlaams Gewest (23).

(23) Op 30 december was afgesproken dat de opbrengst van de deelnemingen en vorderingen van de Nationale Maatschappij voor de Herstructurering van de Nationale Sectoren en van de Staat in de nationale economische sectoren kan worden gebruikt om leningen terug te betalen. De opbrengst werd geraamd op 5,2 miljard F voor het Waalse en 1,3 miljard F voor het Vlaamse Gewest. Aangezien die 1,3 miljard niet zou volstaan om de KS-leningen terug te betalen, keurde de regering tevens een wetsbesluit goed dat de Staat de mogelijkheid biedt de aandelen die hij rechtstreeks of onrechtstreeks bezit in de ondernemingen uit de nationale sectoren te verkopen, en de opbrengst daarvan aan te wenden voor andere ondernemingen uit de nationale sectoren van hetzelfde gewest. Het wetsbesluit maakte het ook mogelijk overheidsparticipaties in die ondernemingen aan de banken in pand te geven om de KS-leningen terug te betalen.

Tevens werd bekend dat minister van Financiën Eyskens met de banken een principieel akkoord had bereikt over de herziening van de intrestlasten van de leningen van C-S.

B. BRUSSEL.

Het tweede deel van het zgn. Sylvesterakkoord had betrekking op Brussel.

Sinds de wet van 5 maart 1984 beschikken het Vlaamse en het Waalse Gewest over de opbrengst van de erfenis- of successierechten die in hun gewest worden geïnd (om te besteden aan de aflossing van hun schulden en aan de financiering van de bedrijven die behoren tot de nationale economische sectoren). Voor het Brusselse Gewest was dat nog niet het geval.

In het regeerakkoord was dienaangaande overeengekomen : « De opbrengst van de successierechten is vanaf 1986 verschuldigd aan het Brusselse Gewest. Deze zal vrijgegeven worden zodra de Brusselse gewest-executieve haar goedkeuring zal hebben gehecht aan : 1) strenge financiële saneringsplannen per gemeente; 2) een herstructureringsplan dat kan bevatten : het samenbrengen van sommige gemeentediensten; de overdracht van bepaalde taken van de gemeenten aan andere machten; onderlinge wijzigingen van gemeentegrenzen; vrijwillige fusies; de bepaling van nieuwe verhoudingen tussen de gemeenten en de verschillende andere machten ».

De kwestie werd actueel toen op 7 juli alle parlementsleden van het kiesarrondissement Brussel (bestaande uit de administratieve arrondissementen Brussel en Halle-Vilvoorde) een uitnodiging kregen voor een vergadering over de Brusselse erfenisrechten. De uitnodiging ging uit van enkele Franstalige parlementsleden en was kennelijk bedoeld om een « tweetalig front » op te richten om druk uit te oefenen op de regering. In de ontwerp-begroting voor 1986 stonden de Brusselse erfenisrechten immers nog ingeschreven als nationale inkomsten. De Vlaamse partijen weigerden de vergadering bij te wonen. Zij zezen erop, dat er nog helemaal niet aan de voorwaarden van het regeerakkoord was voldaan.

Vlamingen en Franstaligen waren het grondig oneens over de inhoud van het « herstructureringsplan » waarvan in het regeerakkoord sprake was. Voor de Vlaamse partijen diende zo'n plan waarborgen te bevatten voor de machtsdeelneming van de Vlamingen in Brussel, zowel op het vlak van de agglomeratie als op dat van de gemeenten. De Franstaligen zagen het plan als een louter technische aangelegenheid, zoals was gebleken uit het voorstel van minister de Donnea van het Brusselse Gewest (bekendgemaakt door *De Standaard*, 22 mei 1986). De minister stelde voor een aantal gemeente-

lijke taken (cultuur, sport, openbare werken, scholen, politie, maatschappelijke hulp) over te dragen aan interzonales, die drie of vier gemeenten zouden omvatten. Er zou een intercommunale voor de informatica worden opgericht. De aanwerving van de politieagenten en de waterbedeling zouden op het niveau van het gewest worden georganiseerd. Het lager en het secundair onderwijs zouden bij de gemeenten blijven, de andere vormen van onderwijs zouden naar de gemeenschappen of de Staat worden overgeheveld.

De kwestie kwam op 28 oktober ter sprake in de Kamer, bij de behandeling van het wetsontwerp op de voorlopige kredieten voor de laatste maanden van het jaar. Clerfayt (FDF) diende een amendement in om de opbrengst van de Brusselse erfenisrechten voor 1986 (2,5 miljard F) in dat ontwerp in te schrijven. Op vraag van de regering verwierp de meerderheid dat amendement, maar in het debat had de PRL uitdrukkelijk verklaard dat er voor de uitkering van de Brusselse erfenisrechten geen sprake kon zijn van andere voorwaarden dan die van het regeerakkoord.

In december kwam het tot onenigheid in het Vlaamse kamp. Op uitnodiging van CVP-voorzitter Frank Swaelen hadden de voorzitters van de vier grote Vlaamse partijen (CVP, SP, PVV en VU) na de zomer overleg gepleegd over een gemeenschappelijk plan voor Brussel. Zij waren het, naar CVP, SP en VU achteraf verklaarden, erover eens geworden om de agglomeratieraad te herwaarderen en als belangrijkste instelling van het definitieve statuut van Brussel te beschouwen.

Op 5 december stelde PVV-voorzitter Annemie Neyts de nota *Denk-pistes voor Brussel voor*. Neyts bepleitte daarin de overdracht van de bevoegdheden van de agglomeratie naar de Brusselse executieve, waarvan het aantal leden van drie op vijf zou worden gebracht. De agglomeratieraad zou behouden blijven als kiescollege voor de beide Cultuurcommissies, die een deel van de gemeentelijke bevoegdheden zouden krijgen. Dat plan werd verworpen door de andere Vlaamse partijen, die Neyts verweten het « Vlaamse front » te hebben gebroken.

Op 31 december werd de kwestie van de Brusselse erfenisrechten geregeld. De Brusselse executieve stemde in met de financiële gemeentelijke saneringsplannen en met een globaal herstructureringsplan, waarna de centrale regering de opbrengst van de erfenisrechten voor 1986 en 1987 vrijgaf.

De grote lijnen van het herstructureringsplan, dat in 1987 in de vorm van een wetsontwerp bij het Parlement zou worden ingediend, zijn :

- een aantal bevoegdheden van de agglomeratie worden overgedragen aan de Brusselse executieve. Het betreft de algemene plannen van aanleg, het advies over de bijzondere plannen van aanleg en over

- de gewestplannen, de bouw- en verkavelingsordeningen, de water-beheersing, de economische expansie, de beveiliging en de bescherming van het leefmilieu.
- de gemeenten van de Brusselse agglomeratie kunnen bepaalde van hun bevoegdheden opdragen aan de Cultuurcommissies (voorschoolse, naschoolse en culturele aangelegenheden, onderwijs).
 - samen met de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 zullen er verkiezingen voor de agglomeratieraad worden gehouden (24). Vooraf zal de wet van 26 juli 1971 op de agglomeraties worden gewijzigd, o.m. wat betreft het bewijs van de taalaanhorigheid van de kandidaten, de vermindering van het aantal leden van het agglomeratiecollege, de verdeling van de bevoegdheden tussen de leden van het college en de wijze van beraadslagen in het college.
 - vanaf 1990 kunnen aan de agglomeratie de volgende gemeentelijke bevoegdheden worden overgedragen : de watervoorziening, de informatica, de aanleg van een agglomeratiewegennet. De overdracht zal maar kunnen gebeuren op voorstel van de Brusselse executieve en na eensluidend advies van de agglomeratieraad.
 - de toekenning van de erfenisrechten krijgt een structureel karakter (25).

IX. Buitenlands en defensiebeleid.

A. BUITENLANDSE BETREKKINGEN.

Zaire. Na het falen van de «stille diplomatie» om de in 1985 in Kinshasa aangehouden Belg Ronald Van Den Bogaert vrij te krijgen (26), riep België op 7 januari 1986 zijn ambassadeur in Zaire, Luc Putman, voor overleg naar Brussel. Dezelfde dag ontving minister van Buitenlandse Betrekkingen Leo Tindemans de Zairese ambassadeur in ons land, mevrouw Ekila Lyionda, om haar het Belgische ongenoegen over de aanslepende gevangenschap van Van Den Bogaert mee te delen.

(24) In het definitieve wetsontwerp, dat in 1987 zou worden ingediend, worden de agglomeratieraadsverkiezingen aan de vijfjaarlijkse Europese verkiezingen (1989, 1994, ...) gekoppeld.

(25) Vermelden wij nog dat de Brusselse politierechter in juli de Brusselse agglomeratie onbekwaam verklaarde. Hij gaf een taxi-exploitant die aanvoerde dat de agglomeratieraad en het agglomeratiecollege geen rechtsgeldige beslissingen konden nemen omdat zij sinds 1971 niet vernieuwd waren, gelijk. Het agglomeratiecollege tekende beroep aan tegen het vonnis.

(26) M. DEWEERDT, *a.w.*, blz. 396-397.

Op 17 januari raakte via de RTBf bekend dat koning Boudewijn de avond voordien ambassadeur Ekila Lyionda had ontvangen en haar een boodschap voor president Mobutu met een verzoek tot vrijlating van Van Den Bogaert had meegegeven.

Van Den Bogaert werd er op 25 januari van verwittigd dat Mobutu hem gratie verleende. Het Zaïrese persbureau Azap zei dat de president daarmee reageerde op de handgeschreven brief van koning Boudewijn, waarin deze aandrong op « presidentiële gratieverlening » aan Van Den Bogaert. Ambassadeur Lyionda bevestigde later (29 januari) in Brussel dat de gratieverlening het gevolg was van het verzoek van koning Boudewijn. Van Den Bogaert werd op 29 januari vrijgelaten en keerde 's anderendaags naar België terug.

De Belgisch-Zaïrese relaties, die door de zaak-Van Den Bogaert al waren verkoeld, raakten in maart ernstig verstoord. Op 10 en 11 maart had in Brussel een informele bijeenkomst plaats van Zaïre met zijn belangrijkste schuldeisers. De vergadering werd geleid door premier Martens en zijn Zaïrese ambtgenoot Kengo Wa Dondo, en verliep in een goede sfeer. Een paar weken later (25 maart) meldde het Zaïrese persbureau Azap dat de leiders van de Zaïrese eenheidspartij MPR geschokt waren door bepaalde uitlatingen van minister Tindemans na het overleg tussen Zaïre en zijn schuldeisers. De MPR verweet Tindemans gewag te hebben gemaakt van de « Zaïrese administratieve haarkloverij die de investeringen in Zaïre zou afremmen » en een misplaatste commentaar te hebben geleverd op de « zaïrisering ».

Op 28 maart viel Azap zelf naar Tindemans uit. Het persbureau citeerde « Zaïrese politieke kringen » die erover verwonderd waren dat Tindemans niet had gereageerd op de kritiek van de MPR. Hij deed dat wel onrechtstreeks, zo meldde Azap, via een persconferentie over de rol van België in de UNO-commissie voor de Mensenrechten, waar hij « het bekende lied van de eerbied voor de mensenrechten zong ». Volgens Azap verviel Tindemans opnieuw in de fout een vijandige houding aan te nemen tegenover een land dat hij goed kent.

Tindemans noemde de aanval van Azap « ongelooflijk » en het bericht « totaal vals ». Hij ontbood nog dezelfde dag ambassadeur Ekila Lyionda. Volgens Buitenlandse Zaken verklaarde zij niet te begrijpen wat er aan de hand was en zou zij inlichtingen inwinnen in Kinshasa.

Voor nog meer spanning zorgde de inbeslagname op 5 april in Oostende van een DC8-cargo van de Zaïrese luchtvaartmaatschappij. Dat gebeurde op bevel van de Brugse rechter in het kader van een juridisch conflict tussen Air Zaïre en een ontslagen Belgische piloot. Als reactie daarop trok Zaïre het landingsrecht van de Belgische luchtvaartmaatschappij Sabena in

Kinshasa in, en verplaatste Air Zaïre zijn Europese hoofdzetel van Brussel naar Parijs.

Staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Kempinaire, die op 5 april voor een bezoek in Zaïre was aangekomen, wees erop dat de regering wegens de scheiding der machten niet kon ingaan tegen een rechterlijke beslissing, maar wel bereid was te bemiddelen. Op 13 april had Kempinaire over de kwestie een onderhoud met president Mobutu. Het leidde niet tot resultaten, ook al was het beslag op de DC8 inmiddels opgeheven.

Op 16 april raakte bekend dat minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans zelf naar Zaïre zou reizen. 's Anderendaags meldde Azap dat de reis niet doorging omdat de voorwaarden die Tindemans had gesteld voor Kinshasa onaanvaardbaar waren. Op 19 april vertrok Tindemans uiteindelijk toch naar de oud-kolonie, waar hij in een ontspannen sfeer de problemen uitpraatte en voor zijn vertrek ontvangen werd door Mobutu.

De belangrijkste geschilpunten werden bijgelegd, de bevoorrechte relaties werden beklemtoond, er werd overeengekomen raadplegings- en overlegmechanismen te organiseren om verdere incidenten te voorkomen, en het landingsverbod voor Sabena werd ingetrokken. In juni verhuisde de Europese Air-Zaïre-hoofdzetel weer naar Brussel.

Tijdens een bezoek aan Zaïre, eind juni, kondigde minister van Landsverdediging de Donnea aan de militaire samenwerking met Zaïre uit te breiden, en stelde hij voor binnen de Westeuropese Unie (WEU) een Europees-Afrikaans bondgenootschap te sluiten. Een en ander veroorzaakte in Brussel opschudding. Tindemans wees de idee van de Europees-Afrikaanse alliantie af en ontkende op de hoogte te zijn van de uitbreiding van de militaire bijstand. Na zijn terugkeer sprak de Donnea dat tegen; hij zei dat hij premier Martens en minister Tindemans voor zijn vertrek mondeling op de hoogte had gebracht van zijn plan de militaire samenwerking met Zaïre op te drijven, wat overigens binnen de bestaande bilaterale akkoorden bleef. Op 11 juli stemde de regering in met de uitbreiding van de militaire bijstand aan Zaïre, maar de Donnea kreeg daar geen bijkomende kredieten voor. In antwoord op interpellaties in de Kamer zei Tindemans op 16 juli dat binnen de WEU de idee van een Europees-Afrikaanse alliantie niet ter tafel lag.

Van 7 tot 10 juli kwam in Brussel de Grote Gemengde Belgisch-Zaïrese Commissie bijeen. België beloofde de relance van de Zaïrese economie met 500 miljoen F te steunen en kende een lening van 550 miljoen F toe.

In december bracht president Mobutu een « vriendschapsbezoek » aan België.

Nederland. In het dossier van de zgn. Waterverdragen, die al in 1975 geparafeerd werden maar nog niet door het Belgische en het Nederlandse

Parlement geratificeerd zijn, kwam na de intentieverklaring van 7 oktober 1985 (27) maar weinig schot. Voor België bevatten de Waterverdragen de verdieping van de Westerschelde (die de rechtekking van de Bocht van Bath heeft vervangen) en de aanleg van het Baalhoekkanaal, voor Nederland de kwaliteit en het debiet van het Maaswater. Na lang Waals verzet tegen de aanleg van stuwmeren op de Maas, waartoe minister Tindemans zich verbonden had in de intentieverklaring van 1985, stemde de Belgische regering op 16 december in met de hervatting van de onderhandelingen met Nederland. De kwestie van de stuwmeren werd voorlopig « tussen haakjes geplaatst ». De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, Van den Broek, met wie Tindemans begin november over de zaak gesproken had in de marge van de CVSE-toetsingsconferentie in Wenen, had zich daar in een brief van 27 november mee akkoord verklaard. Er werd een Belgische onderhandelingsdelegatie samengesteld die geleid werd door Etienne burggraaf Davignon, de voormalige ondervoorzitter van de Europese Commissie.

Libië. In het kader van de EG-sancties tegen de Libische betrokkenheid bij diverse terreuraanslagen, wees België op 28 april de helft van de Libische diplomaten uit. De bewegingsvrijheid van de overblijvende diplomaten werd beperkt. Als represaillemaatregel zette Libië twee Belgische diplomaten aan de deur. Tot het uitvaardigen van economische sancties, waar de Verenigde Staten op aandrongen, was Brussel niet bereid.

Zaak-Lizin. Op 31 januari werden het Europese parlamentslid Anne-Marie Lizin (PS) en een journalist van de RTBf in Algerië aangehouden, op het ogenblik dat zij drie kinderen uit een stukgelopen Algerijns-Belgisch huwelijk naar Tunesië wilden brengen. Zij werden op 5 februari in vrijheid gesteld, waarschijnlijk omdat eerder die dag de in België opgesloten Algerijnse vader van de drie kinderen door een Belgische rechter was vrijgesproken. Op 21 maart meldde het *Journal des Procès* dat ambtenaren van Buitenlandse Zaken hun medewerking aan de « ontvoering » hadden verleend. Er was sprake van het uitreiken van valse paspoorten. Op 26 maart deelde Buitenlandse Zaken mee dat uit een onderzoek gebleken was dat het departement op de hoogte was van de plannen van Lizin, maar er niet had aan meegewerkt. Wel was o.m. de Belgische ambassade in Algiers ingelicht.

Zaak-De Belder. In augustus werd in de pers, met name het KPB-blad *Le Drapeau Rouge*, geschreven dat de toekomstige woordvoerder van Buitenlandse Zaken, de diplomaat Hans de Belder, lid zou zijn geweest

(27) *Ibid.*, blz. 398.

van de Italiaanse geheime organisatie P2, die betrokken was bij verscheidene moordaanslagen en plannen had voor een staatsgreep. Al in 1981 hadden Italiaanse kranten de ledenlijst van P2 gepubliceerd en daarop stond de naam van De Belder, die van 1980 tot 1984 consul-generaal was in Milaan. Een administratief onderzoek had toen geen bezwarende elementen opgeleverd en de zaak werd geklasseerd.

Op 2 september vroeg De Belder voorlopig niet in functie te treden « zolang geen volledige klaarheid is gebracht in verband met mijn houding ten opzichte van P2 ». Minister Tindemans ging op dat verzoek in.

Wapenleveringen. Op 17 december schreef *Le Soir* dat in juni 1985 onderdelen voor militaire vliegtuigen uit de Verenigde Staten via Zaventem naar Iran waren overgevlogen. Iran is in oorlog met Irak, en volgens de Belgische politieke traditie worden er geen wapens verkocht aan oorlogvoerende landen. 's Anderendaags meldde het VU-weekblad *Wij* dat in 1981, toen de Golfoorlog al bezig was, wapens via Zeebrugge en Antwerpen aan Iran waren geleverd. Nadat hij eerst had ontkend dat in België vergunningen waren afgeleverd voor de uitvoer van wapens naar Iran en Irak — op twee jachtgeweren na —, liet minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans op 3 december een administratief onderzoek instellen naar de gegrondheid van persberichten over Belgische wapenleveringen aan Iran.

Overige. Premier Martens bracht een officieel bezoek aan de Bondsrepubliek Duitsland en aan de Duitse Democratische Republiek. Gasten in Brussel waren de Italiaanse president Cossiga, de Zuidkoreaanse president Chon Doo Hwan, de vice-president en premier van de Filippijnen, Salvador Laurel, de Hongaarse premier Lazar, premier David Lange van Nieuw-Zeeland en de president van Benin, Mathieu Kérékou.

Premier Martens nam deel aan de eerste « Top van de Francofonie » in Parijs (17-19 februari). Daartegen kwam kritiek van bepaalde Vlaamse kringen, o.m. de Volksunie, die aanvoerden dat België geen Franstalig land is. Martens zei dat het niet om een vergadering van Franstalige landen ging, maar van landen waar Frans gesproken wordt, en dat het Frans een van de officiële talen in België is.

B. LANDSVERDEDIGING.

Luidens een nota van minister de Donnea van Landsverdediging aan de ministerraad (28 november) zal België, door de besparingen opgelegd in het Sint-Annaplan (een verlies van 65 miljard F voor de militaire aankopen in de komende tien jaar), zijn NAVO-verplichtingen niet meer kunnen nakomen. In de nota stond dat met de bestaande middelen in de

komende jaren al maar 38 % van de prioritaire doelstellingen kunnen worden bereikt. Indien er op korte termijn geen beslissingen zouden worden genomen over de grote investeringen voor de toekomst, zal België hopeloos achterop geraken.

Nog steeds volgens de nota is de NAVO vooral ongerust over de slagkracht van het eerste Belgische Legerkorps in de Bondsrepubliek en over de Belgische bijdrage in de luchtverdediging. Minister de Donnea stelde voor dat de regering en het Parlement een grondig debat zouden houden over het defensiebeleid.

In het Parlement werd bij de bespreking van het wetsontwerp op het legercontingent gepleit voor onderhandelingen met de NAVO-partners over een herschikking van de Belgische defensietaken.

Overeenkomstig het regeerakkoord besliste de regering op 13 juni de legerdienst per 1 maart 1987 met twee maanden te verlengen, tot tien en twaalf maanden voor miliciens die hun dienstplicht in de Bondsrepubliek Duitsland resp. in België vervullen. Minister de Donnea had eerder al aangekondigd die verlenging te koppelen aan een plan tot herwaardering van de legerdienst. In dat kader werd beslist, eveneens per 1 maart 1987, de soldij met 50 % te verhogen tot 113 F per dag gedurende de eerste zes maanden en 150 F voor elke volgende dag. Tevens werd besloten, vooral op aandringen van de liberalen, als « tegengewicht » voor de dienstplichtverlenging, de ontheffing van legerdienst af te schaffen en het aantal vrijlatingen te beperken. Het wetsontwerp ter zake was eind 1986 nog in behandeling en zou tot meningsverschillen tussen de christen-democratische en liberale regeringspartners leiden.

Reserve-officieren en -onderofficieren kregen de mogelijkheid hun dienstplicht met drie maanden (met de wedde van beroepsmilitair) te verlengen. Nog in het kader van de herwaardering van de dienstplicht kondigde de Donnea aan de militaire training en de algemene vorming van miliciens op te voeren, en het drankmisbruik in het leger te bestrijden.

Op 14 februari deelde de regering mee dat « zodra het contingent miliciens het toelaat » de uitvoering van de militaire dienst bij de Rijkswacht opnieuw zou bestudeerd worden. Het zou de bedoeling zijn over een periode van tien jaar een rijkswachtreserve van 4.000 dienstplichtigen samen te stellen. De daartoe nodige wetswijziging was aanvankelijk opgenomen in het wetsontwerp op het legercontingent, maar later werd een afzonderlijk wetsontwerp ingediend. Ook dat was eind 1986 nog in behandeling bij het Parlement.

Ook de diensttijd van gewetensbezwaarden zou per 1 maart 1987 worden verlengd (tot twaalf maanden voor ongewapende militaire dienst, achttien maanden voor dienst bij de Civiele Bescherming, vierentwintig maanden voor dienst in de sociaal-culturele sector). In juli werd een nieu-

we procedure uitgewerkt voor de erkenning van de instellingen die gewetensbezwaarden in dienst mogen nemen. De toewijzing gebeurt voortaan op basis van een prioriteitenlijst. Hoogste prioriteit heeft de gezondheidssector, de culturele sector kreeg de laagste prioriteit. Tegen de nieuwe regeling kwam fel protest los van de gewetensbezwaarden en van sociaal-culturele instellingen.

De beslissing van de Verenigde Staten weer chemische wapens te produceren, leidde in mei tot spanning binnen de meerderheid. De CVP stelde dat er in geen geval C-wapens op Belgisch grondgebied mogen worden opgeslagen, de andere meerderheidspartijen legden zich neer bij het regeringsstandpunt dat in geval van een ernstige crisis of oorlog de regering soeverein kan oordelen af te wijken van het principiële verbod C-wapens in België te installeren. Dat standpunt van 16 mei was vervat in de richtlijnen aan de permanente vertegenwoordiger van België bij de NAVO, met het oog op de vergadering van het Defence Planning Committee van 22 mei. De richtlijnen luiden als volgt :

- het Amerikaanse *force-goal*-plan en de procedure van raadpleging in crisistijd worden goedgekeurd;
- het lijkt België thans niet wenselijk de installatie van chemische wapens buiten de VS te bespreken, wat trouwens beantwoordt aan de bedoelingen van de VS;
- mede gezien de historische gevoeligheden in België ten aanzien van chemische wapens, kan België onmogelijk zijn goedkeuring hechten aan de installatie van deze wapens op zijn grondgebied;
- in geval van een ernstige crisis of van oorlog, waarbij duidelijk de bedreiging bestaat van het gebruik van chemische wapens tegen ons land, kan van deze regel worden afgeweken. De regering zal dan soeverein oordelen over de ernst van de crisis en van de dreiging en over de eventuele installatie;
- België beklemtoont het verlangen van alle lid-staten van het Bondgenootschap te blijven ijveren voor een volledig en controleerbaar verbod op chemische wapens. Ons land zal alles doen om dat doel te bereiken.

Ook nadien bleef de CVP-Kamerfractie erbij dat er onder geen beding, ook niet in tijden van crisis of oorlog, chemische wapens in België mogen worden opgeslagen.

Na overleg tussen de regering en de meerderheidsfracties keurde de Kamer op 4 juni een — vrij dubbelzinnige — motie goed, waardoor het conflict in de meerderheid kon worden bijgelegd. In de motie stond onder meer :

« De Kamer, zonder afbreuk te doen aan de grondwettelijke bepalingen, houdt rekening met de historische gevoeligheden in ons land ten aanzien van de chemische wapens, waardoor het voor de Belgische regering onmogelijk is haar goedkeuring te hechten aan de installatie op ons grondgebied;

— onderschrijft het standpunt van de regering die erop aandrong dat alle lid-staten van het Bondgenootschap blijven ijveren voor een akkoord inzake een volledig en controleerbaar verbod op chemische wapens;

— is van oordeel dat België in ieder geval van zijn kant alles in het werk moet stellen om het uiteindelijke doel te bereiken, met name het uitschakelen van zowel de aanmaak als het gebruik van alle chemische wapens;

— stelt vast dat het nodig is aan onze partners in de NAVO duidelijk te zeggen dat ons land onder geen enkele voorwaarde bereid is binaire of andere chemische wapens op te slaan of onze troepen ermee uit te rusten ».

De motie werd, zoals door de Kamer gevraagd, aan NAVO-secretaris-generaal Carrington en aan de NAVO-lid-staten overhandigd.

Op 18 februari kwam in de Kamer nogmaals de Pégard-affaire ter sprake. In antwoord op een interpellatie van SP-Kamerlid Louis Tobback zei minister de Donnea dat het bedrag van de cheque waarmee de VS in december 1985 hun aandeel in de aankoop van de boor- en freesmachine van Pégard betaalden (28), overeenstemde met wat België voor research-kosten betaalde bij de houwitseraankoop in de VS. De minister noemde het onwaarschijnlijk dat de Amerikanen die som zonder de Pégard-affaire zouden hebben teruggestort, zodat het om Amerikaans geld ging. Tobback betwistte dat en zei dat het om Belgisch geld ging.

X. Overige gebeurtenissen.

Hierna volgt een overzicht van een aantal gebeurtenissen uit 1986 die in vorige hoofdstukken nog niet aan bod zijn gekomen.

Wetgeving.

De wettelijke regels voor de gemeentepolitie werden voor het eerst samengebracht in één document, de Gemeentepolitiewet van 11 februari 1986. Elke gemeente moet in principe een eigen politiekorps hebben. De gemeenten met 5.000 tot 15.000 inwoners kunnen kiezen tussen een stads-

(28) *Ibid.*, blz. 401 ; M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1984, in : *Res Publica*, 1985 (XXVII), nr. 2-3, blz. 210-212.

politie en een veldpolitie (die meer bevoegdheden krijgt). Administratieve taken mogen alleen nog maar worden uitgevoerd als zij verenigbaar zijn met de uitvoering van de politieopdracht. Agenten mogen hun wapens alleen maar gebruiken in geval van wettige zelfverdediging of voor de verdediging van de personen of goederen die ze moeten beschermen. In geval van betogingen of oproer mag de politie de wapens maar gebruiken nadat de burgemeester als hoofd van de politie of de politiecommissaris drie keer verwittigde dat geweld zal worden gebruikt. In elke provincie komt er een commissie voor overleg en coördinatie tussen de gemeentelijke politiediensten. In de uitvoeringsbesluiten van de wet is o.m. bepaald dat een politieagent of veldwachter voortaan een diploma van hoger secundair onderwijs moet bezitten.

Het overheidspersoneel kan, zoals werknemers uit de particuliere sector, voortaan aanspraak maken op politiek verlof (wet van 18 september 1986).

Door een wijziging van het Kieswetboek moet, voor de Kamer- en de Senaatsverkiezingen, elke lijst voortaan drie kandidaat-opvolgers tellen (wet van 25 maart 1986). Met die regeling wil de wetgever moeilijkheden als deze in 1984, na de dood van Ecolo-Senator Simonne Jortay-Lemaire (29), vermijden.

De zgn. onderwijswet van 4 augustus 1986 bracht de leeftijdsgrens waarop hoogleraren verplicht met pensioen moeten gaan van 70 op 65 jaar. De wet bevatte ook een voorlopige regeling van het systeem van examenvrijstellingen aan de universiteiten.

Arbitragehof.

Op 26 maart vernietigde het Arbitragehof het decreet van de Franse Gemeenschap van 26 juni 1984, het zgn. decreet-Lepaffe, over de bescherming van het taalgebruik door Franstalige mandatarissen. Het arrest was van belang omwille van de zaak-Happart (zie hoofdstuk 5).

Daags nadien nam de Franse Gemeenschapsraad een voorstel van decreet van Lagasse (FDF) in overweging, dat de beginselen van het vernietigde decreet hernam en verscherpte. Op 16 april riep de Vlaamse Raad daartegen een belangenconflict in; de Franse Gemeenschapsraad zette nadien de behandeling niet verder.

Op 30 januari vernietigde het Arbitragehof gedeeltelijk het zgn. septemberdecreet van 19 juli 1973 van de toenmalige Nederlandse Cultuurraad. Het decreet regelt het taalgebruik in de betrekkingen tussen werkgevers en

(29) M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1984, in : *Res Publica*, 1985 (XXVII), nr. 2-3, blz. 218, en M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1985, in : *Res Publica*, 1986 (XXVIII), nr. 3, blz. 406.

werknemers. De vernietiging had betrekking op de toepassing van het decreet in Brussel en de faciliteitengemeenten en op bedrijven die hun zetel buiten het Nederlandse taalgebied hebben. Volgens het Hof is alleen de exploitatiezetel van het bedrijf het criterium om de taal van de sociale verhoudingen te bepalen. Op basis van dat uitgangspunt vernietigde het Arbitragehof in twee arresten (30 januari en 18 november) gedeeltelijk het « septemberdecreet » van de Franse Gemeenschap (decreet van 30 juni 1982).

Voorts vernietigde het Arbitragehof het zgn. decreet-Lagasse, waarmee de Franse Gemeenschap het recht kreeg in Vlaanderen afdelingen van Franstalige lagere scholen op te richten en te subsidiëren (22 januari).

Het beroep van de Vlaamse regering tegen de wet van 13 juli 1983 over de oprichting van een Participatiefonds bij de Nationale Kas voor Beroepskrediet, werd op 25 februari verworpen.

Het beroep van de nationale regering tegen het decreet van het Waalse Gewest van 25 mei 1983 tot oprichting van een Economische en Sociale Raad van het Waalse Gewest en tegen het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 20 maart 1984 inzake het statuut van logiesverstrekkende bedrijven werd op 26 juni verworpen. Op 22 oktober verwierp het Hof het beroep van de nationale regering tegen het Vlaamse grondwaterdecreet. Hetzelfde gebeurde op 28 oktober met het nationale beroep tegen het decreet tot oprichting van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling.

Op 1 december volgde Rik Boel, tot dan SP-Senator, Willy Calewaert op als lid van het Arbitragehof. Calewaert had de leeftijdsgrens (70 jaar) bereikt.

Verkiezingen.

Op 26 oktober hadden er, in uitvoering van de wet van 31 december 1983, verkiezingen plaats voor de Rat der Deutschsprachigen Gemeinschaft (RdG), het wetgevende orgaan van de Duitstalige Gemeenschap. Tot dan toe bestond de RdG uit de leden van de in 1981 verkozen Duitse Cultuurraad. De RdG telt 25 leden, die voortaan om de vier jaar verkozen worden. De Duitstalige Kamerleden, Senatoren en leden van de Luikse Provincieraad maken van rechtswege deel uit van de RdG, met raadgevende stem.

De verkiezingen gaven volgend resultaat :

CSP 37,3 % (+ 2,6); 10 zetels (+ 1)
 PDB 20,9 % (— 8,4); 5 zetels (— 2)
 PFF 18,0 % (— 6,5); 5 zetels (— 1)

SP 12,6 % (+ 1,2); 3 zetels (s.q.)

Ecolo 6,1 (+ 6,1); 1 zetel (+ 1)

SeP 4,1 % (+ 4,1); 1 zetel (+ 1)

Op 11 november werden de Raad en de nieuwe executieve geïnstalleerd. De christen-democratisch-liberale executieve kreeg als voorzitter Joseph Maraite (CSP). De twee andere leden waren Mathieu Grosch (CSP) en Bruno Fagnoul (PFF).

Vanden Boeynants.

Oud-premier Paul Vanden Boeynants werd op 25 juni 1986 door de correctionele rechtbank van Brussel veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie jaar en een geldboete van 620.000 F wegens fiscale fraude en valsheid in geschrifte. Het onderzoek naar de feiten, die plaats hadden tussen juni 1967 en juli 1982, was in 1981 begonnen. De zaak kwam in 1982 ter sprake in de Kamer, die krachtens artikel 90 van de Grondwet het recht heeft een minister in beschuldiging te stellen en hem voor het Hof van Cassatie te dagen; alleen dat Hof is bevoegd om hem te berechten. Omdat Vanden Boeynants op dat ogenblik geen minister meer was en omdat de ten laste gelegde feiten van particuliere aard waren, verklaarde de Kamer zich onbevoegd. Zij hief wel de parlementaire onschendbaarheid van Vanden Boeynants, die toen nog Kamerlid was, op. In 1984 werd « VdB » door de raadkamer naar de correctionele rechtbank verwezen. Hij tekende beroep aan en vroeg naar het Hof van Cassatie te worden verwezen, maar op 12 juni 1985 besliste dat Hof dat alleen de correctionele rechtbank in de zaak bevoegd was.

Het proces, dat op 8 januari 1986 begon, had betrekking op 137 betichtingen, in hoofdzaak over transacties (zoals de oprichting en fusie van vennootschappen) en boekhoudkundige vervalsingen om « zwart » geld — er was sprake van 200 miljoen F — aan de controle van de fiscus te onttrekken. Daarnaast werd « VdB » ervan beschuldigd gebruik te hebben gemaakt van een vervalste handtekening om te bewijzen dat hij in 1974 voor 40 miljoen F aandelen had verkocht aan de (inmiddels overleden) Libanese ambassadeur in Brussel, Antoine Francis.

Vanden Boeynants, die onschuldig pleitte, werd voor enkele betichtingen vrijgesproken. Voor de andere, die de rechtbank als één geheel van fiscale fraude beschouwde, werd hij veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar en een geldboete van 500.000 F. De rechtbank tilde bijzonder zwaar aan het vervalste document-Francis, en zag daarin een poging het gerecht te misleiden. Voor die valsheid in geschrifte kreeg hij een gevangenisstraf van één jaar en een geldboete van 120.000 F. De gevangenisstraffen werden voorwaardelijk uitgesproken; de rechtbank aan-

vaardde de leeftijd, de persoonlijkheid en de diensten die « VdB » aan het land had bewezen als verzachtende omstandigheid. Het Openbaar Ministerie en Vanden Boeynants gingen tegen het vonnis in beroep, maar op 21 oktober trok « VdB » het beroep wegens gezondheidsredenen in.

Op 21 januari 1987 deed het Hof van Beroep uitspraak. Het Hof was van oordeel dat het vervalste document-Francis ook werd gebruikt om de fiscus op een dwaalspoor te brengen, en dat de vervalsing moest worden gezien als één geheel met de andere frauduleuze daden. Bovendien stelde het Hof dat Vanden Boeynants zelf de vervalsers van het document was. Wegens de eenheid van opzet en inzicht kreeg VdB van het Hof van Beroep één straf : drie jaar gevangenisstraf (voorwaardelijk) en een boete van 500.000 F. Hoewel de boete lager was, was het arrest van het Hof van Beroep strenger dan het oorspronkelijke vonnis.

Veiligheid.

De golf van terreur en geweld die in 1985 had gewoed (30) zette de regering ertoe aan een wetgevend initiatief op het vlak van de veiligheid te nemen. Op 31 januari keurde de ministerraad een wetsontwerp van de ministers Gol van Justitie en Nothomb van Binnenlandse Zaken goed. Het ontwerp regelde het afluisteren van telefoons, de wapenverkoop, de erkenning van bewakings- en veiligheidsbedrijven, de inspectie van de gemeentelijke politie en het gebruik van wapens door politie en rijkswacht. Het ontwerp werd in juni bij de Senaat ingediend en was daar eind 1986 nog steeds in behandeling.

Op 14 februari besliste de regering 3,6 miljard F extra uit te trekken voor de veiligheid, door een verschuiving van kredieten binnen de begrotingen van de betrokken departementen en door een herschikking van de prioriteiten binnen de algemene begroting.

Het geld zou worden aangewend om de bewapening, de communicatiemogelijkheden, de opleiding, de uitrusting en het personeelsbestand van de Rijkswacht, de gemeentepolitie en de gerechtelijke politie te verbeteren.

De zgn. bende van Nijvel en de CCC lieten in 1986 niets meer van zich horen. In het onderzoek naar de bende van Nijvel, die verantwoordelijk wordt geacht voor een hele reeks overvallen waarbij ten minste 28 doden vielen, werden verschillende aanhoudingen verricht. Het onderzoek spitste zich toe op twee « bendes ». In Nijvel zaten vijf verdachten vast van de bende-Cocu, die al in 1983 gearresteerd en nadien bij gebrek aan bewijzen vrijgelaten waren. Drie van hen bekenden eerst bij twee over-

(30) M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1985, in : *Res Publica*, 1986 (XXVIII), nr. 3, blz. 409.

vallen betrokken te zijn geweest, maar trokken later hun bekentenissen in. In Dendermonde zaten leden vast van de bende-De Staercke, die echter ontkenden betrokken te zijn geweest bij de overvallen in Brabant. Eind 1986 leek het onderzoek nog steeds op een dood spoor te zitten, ook al door een gebrek aan samenwerking tussen de beide betrokken parketten.

In het kader van het onderzoek naar de terreurorganisatie CCC werd in juni een vijfde verdachte aangehouden, Pierre Vos. Hij werd ervan verdacht logistieke steun te hebben verleend aan de CCC.

De vrouw die in augustus 1986 was aangehouden onder verdenking lid te zijn van de terreurgroep FRAP, werd op 5 september vrijgelaten bij gebrek aan bewijzen. Begin 1986 werd een man aangehouden die bekende voor FRAP bommen te hebben vervaardigd.

Politiek vluchtelingen.

Zoals andere Westeuropese landen werd België sinds enige tijd geconfronteerd met een aanzwellende stroom asielzoekers. In 1984 waren er 3.695, in 1985 al 6.240. Op het einde van dat jaar verbleven er in België 22.513 erkende politiek vluchtelingen. In 1986 kwamen er maandelijks 800 à 900 asielzoekers België binnen, vooral uit Ghana en Iran. Op 24 januari besliste de regering de staatsgrenzen beter af te grendelen voor kandidaat-vluchtelingen. Er zou een striktere controle komen op de vereiste documenten en de Belgische consulaten zouden de criteria voor het uitreiken van inreisvisa strikter naleven. De luchtvaartmaatschappijen dienden hun verplichtingen strikter na te komen. De aanvragen voor de erkenning als politiek vluchteling zouden door Justitie sneller onderzocht worden. Het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties werd verzocht het onderzoek naar de gegrondheid van de aanvragen sneller af te werken. Ten slotte werd aangekondigd de procedure voor de erkenning te herzien.

Minister Gol werkte daartoe een nieuwe regeling uit, die hij in het kader van de bijzondere machten als wetsbesluit wilde uitvaardigen. De Raad van State merkte echter op dat de regering daarvoor geen bijzondere machten had. De nieuwe regeling werd dan als gewoon wetsontwerp bij het Parlement ingediend, waar het eind 1986 nog in behandeling was.

Begin 1986 en in juli kende staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie Miet Smet telkens 20 miljoen F toe aan het Belgisch Comité voor Hulp aan de Vluchtelingen, dat instond voor de opvang. Steeds meer OCMW's weigerden kandidaat vluchtelingen op te nemen. Smet diende daarom een wetsontwerp in om de voorschotten aan de OCMW's voor hulp aan vluchtelingen sneller uit te keren.

Eind oktober beslisten de voorzitters van de OCMW's van de Brusselse gemeenten, waar de meeste asielzoekers terechtkwamen, de hulp aan nieuwe kandidaat-vluchtelingen stop te zetten. Op 28 oktober besliste de regering daarom een aantal opvangcentra voor politiek vluchtelingen op te richten. Uiteindelijk werd alleen het Klein Kasteeltje, het voormalige selectie- en recruiteringscentrum van het leger, als opvangcentrum ingericht. Op 13 december besloot de regering dat de Brusselse gemeenten geen nieuwe asielzoekers meer moeten opnemen; zij zouden over andere gemeenten van het land worden verspreid.

Op 31 oktober maakte de regering nog eens 1 miljard F vrij voor de politiek vluchtelingen: 300 miljoen F en 600 miljoen F voor terugstortingen aan de OCMW's in 1986 resp. 1987, en 100 miljoen F voor de opvang van nieuwe kandidaten.

Diversen.

Op 9 mei maakte premier Martens in de Senaat bekend dat de regering, op grond van de ervaringen met het ongeval in de kerncentrale van Tsjernobyl, een algemeen overkoepelend noodplan zou opstellen dat het hele Belgische grondgebied zou bestrijken.

In november diende de regering bij het Parlement een verslag in over de gevolgen van het Tsjernobyl-ongeval in België. In het rapport stond o.m. dat de weerslag op de gezondheid van de Belgische bevolking gering of te verwaarlozen is.

In de marge van de IAEA-vergadering in Wenen spraken België en Nederland af wederzijds informatie over hun nucleaire installaties uit te wisselen. Een conventie daarover zou in het voorjaar 1987 worden gesloten.

Op 12 december richtte de regering een interministeriële commissie voor de coördinatie van de Aids-bestrijding op. Op dat ogenblik waren er in België 210 Aids-gevallen geregistreerd. Het aantal besmetten (seropositieven) werd op 5.000 à 10.000 geraamd.

Op 17 januari maakte de regering een einde aan de quarantaine van de Britse voetbalamateurs, die was uitgevaardigd na het Heizeldrama (31). Voor de prof-clubs bleef de quarantaine bestaan. Tegen 26 Britse « hooligans » werd een aanhoudingsbevel uitgevaardigd. Het ministerie van Justitie vroeg aan de autoriteiten in Londen om hun uitlevering.

(31) *Ibid.*, blz. 382.

XI. De evolutie in de partijen en de vakbonden.

Het partijpolitieke leven werd nog ten dele bepaald door de uitslag van de parlamentsverkiezingen van 13 oktober 1985.

Vic Anciaux, de voorzitter van de *Volksumie* (VU), maakte op de vergadering van de partijraad van 11 januari bekend dat hij in het kader van de versnelde vernieuwing en verjonging van de partijleiding, in september ontslag zou nemen, vijf maanden vóór het einde van zijn ambtstermijn (die overigens niet kon worden verlengd). Voor zijn opvolging dienden zich twee kandidaten aan: Kamerlid Jaak Gabriëls en Europees parlamentslid Jaak Vandemeulebroucke. De VU-voorzitter wordt verkozen door de partijraad, met twee derde van de stemmen; in de derde stembeurt volstaat de gewone meerderheid. Bij de eerste stembeurt haalde Gabriëls 66 stemmen, Vandemeulebroucke 56; in de tweede ronde kregen zij resp. 73 en 49 stemmen. In de derde beslissende stembeurt kreeg Gabriëls 81 stemmen, tegenover 46 voor Vandemeulebroucke.

Vandemeulebroucke werd als enige kandidaat verkozen tot ondervoorzitter. Jef Maton behield de tweede ondervoorzittersfunctie, die voorbehouden is aan een niet-parlamentslid. Paul Van Grembergen volgde Willy De Saeger op als partijsecretaris; hij won het ruim van tegenkandidaat Danny De Cuyper. Gabriëls werd als Kamerfractie leider opgevolgd door Hugo Coveliers.

De leiding van de *Socialistische Partij* (SP) erkende (o.m. in *Socialistische Standpunten*, december 1985) dat haar sociaal-economisch « Alternatief » van 1983 de kiezers maar matig beroerd had en pleitte voor een actualisering ervan, zonder de fundamentele opties te verloochenen. In een aantal interviews (o.m. in *De Morgen* van 20 september) pleitte voorzitter Karel Van Miert voor een meer pragmatische koers. Dat hij daarbij de — volgens hem verkeerde — indruk wekte zich niet meer te verzetten tegen de zestien Cruise-raketten in Florennes, veroorzaakte deining in de partij. Er waren ook berichten, met name in *Het Volk* (21 augustus), als zou er een machtsstrijd aan de gang zijn en Van Miert vervangen worden door Luc Van den Bossche, maar die werden door de betrokkenen hardnekkig ontkend.

Op 25 oktober keurde het SP-congres unaniem een resolutie goed waarin het « Alternatief » deels werd bijgestuurd, maar waarin ook het afwijzende rakettenstandpunt bevestigd werd. Op het congres pleitte Van Miert nogmaals voor een pragmatische opstelling van de partij.

Op 30 oktober legde de samenwerkende vennootschap De Morgen, uitgeefster van het gelijknamige dagblad, de boeken neer. In de sv had de SP via de vzw Progressief Persfonds 95 % van de aandelen in handen.

Het faillissement van *De Morgen* leidde tot een scherp conflict met de redactie, die de partijleiding verweet het blad om politieke redenen te laten vallen. Partijvoorzitter Van Miert maakte daarop bekend dat de socialistische beweging al meer dan 400 miljoen F verliezen van de krant had gedragen en dat zijn partij zich diep in de schulden had gestoken om het blad te redden. Volgens hem was hoofdredacteur Goossens daarvan volledig op de hoogte. Ondanks het conflict werkte de SP mee aan de tijdelijke voortzetting van de krant en verklaarde zij bereid te zijn bij de eventuele overname van het blad een (minderheids-) participatie te nemen. Begin 1987, toen *De Morgen* werd overgenomen door de nv *De Nieuwe Morgen*, verstrekke de SP een zgn. achtergestelde lening van 7,5 miljoen F.

Op haar congres van 12 april besliste de christelijke arbeidersbeweging (Algemeen Christelijk Werknemersverbond, ACW) de samenwerking met de *Christelijke Volkspartij* (CVP) voort te zetten, op voorwaarde dat die partij bereid is de ACW-visie en -vertegenwoordiging meer aan bod te laten komen. Daarover zou overleg worden gepleegd met de CVP. De CVP-parlementsleden van ACW-strekking kregen de opdracht de standpunten van het ACW te verdedigen, « op cruciale momenten zelfs tot het uiterste ». Bij gemeenteraadsverkiezingen kunnen, als daarvoor een tweederdemeerderheid te vinden is, ACW-kandidaten een eigen lijst indienen; samengaan met een andere nationale partij dan de CVP is uitgesloten. Het ACW riep zijn leden op aan te sluiten bij de CVP.

De bekendmaking (27 april) door de CVP-werkgroep Vrouw en Maatschappij van de resultaten van een « enquête » bij de vrouwelijke CVP-leden begin 1984, waaruit bleek dat 87 % van de ondervraagden een wijziging van de abortuswetgeving nodig vond, leidde tot felle polemieken binnen de partij. Daaraan kwam een einde toen CVP-voorzitter Frank Swaelen in het ledenblad *Zeg* van 1 mei meedeelde dat de enquête niet representatief was voor de 42.000 vrouwelijke CVP-leden.

De abortuskwestie kwam ook ter sprake op het doctrinair congres van 15-16 november in Oostende, waarop de CVP haar gedachtengoed opnieuw definieerde. Centraal daarin staat het sociaal-personalisme, als koepelbegrip van vier « levenskwaliteiten » : personalisme, verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. De CVP zei een niet-confessionele samenhangigheids- en ledenpartij te zijn. Het abortusstandpunt werd verstrakt : abortus blijft strafbaar; alleen wanneer het leven van de moeder bedreigd is, kan de rechter dat als (in de wet op te nemen) verschoningsgrond inroepen. Veel aandacht kreeg ook het goedgekeurde amendement, dat de Belgische politieke dimensie op middellange termijn moet opgaan in de Europese. De partijleiding nuanceerde later dit « separatistische » standpunt.

Met 88 % van de stemmen werd Frank Swaelen op het congres van 31 mei tot CVP-voorzitter herkozen. Hij was enig kandidaat. Een op het congres goedgekeurde statutenwijziging verminderde het aantal leden van het partijbureau van 41 tot 33; het aantal niet-parlementsleden dat lid is van het bureau werd van negen op twaalf gebracht. Jaak Lambrecht werd op 16 maart tot nieuwe voorzitter van de CVP-jongeren verkozen, in opvolging van Johan Van Hecke. Er waren vier kandidaten voor de functie.

De *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* (PVV) ontkende in maart dat zij geld had aangenomen van het wisselkantoor Kirschen, dat betrokken was in een zaak van fiscale fraude. Het weekblad *Knack* had geschreven dat het wisselkantoor de voorbije twee jaar ten minste 2 miljoen F aan « PVV » (zo stond in de zwarte boekhouding) had overgemaakt. Een van de vennoten van het kantoor zei dat de namen in de boekhouding fictief waren.

In juli volgde Geert Versnick Jan Nolf op als voorzitter van de PVV-Jongeren. Nolf had ontslag genomen vóór zijn mandaat verstreek.

Louis Michel werd op 26 januari herkozen tot voorzitter van de *Parti Réformateur Libéral* (PRL). Als enige kandidaat kreeg hij maar 75,5 % van de stemmen. De neen-stemmen kwamen vooral van de Brusselse federatie, die zo uiting gaf aan het ongenoegen over het, naar haar aanvoelen, te beperkte hoofdstedelijke aandeel in de partijstructuren.

Op 31 januari sloot de PRL met de PSC een politiek akkoord om gedurende acht jaar samen het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap te besturen. Indien zij de meerderheid zouden verliezen, verbonden beide partijen er zich toe samen een derde partner te zoeken of, desgevallend, samen in de oppositie te zetelen.

In de *Parti Social Chrétien* (PSC) verwekte het akkoord met de PRL ongenoegen. De arrondissementen Charleroi en Dinant, de provincieraadsleden van Henegouwen en de PSC-Jongeren kantten zich tegen de overeenkomst en vooral tegen de wijze waarop ze, zonder raadpleging van de basis, was tot stand gekomen. Na een toelichting door de partijleiding, keurden op één na alle arrondissementsvoorzitters het akkoord uiteindelijk goed (12 februari).

Het PSC-bureau gaf op 8 december een blaam aan de aftredende voorzitter van de Jeunes PSC, Jean-Paul Dumont, wegens bedrog bij de verkiezingen van een nieuwe jongerenvoorzitter. Twee anderen, onder wie kandidaat-voorzitter Michel De Wolf, werden uit de partij gezet. De verkiezingen werden ongeldig verklaard.

De *Parti Socialiste* (PS) zette de vóór de verkiezingen van 1985 begonnen samenwerking met de socialistische vakbond FGVB voort. Een

gezamenlijke campagne tegen het regeringsbeleid mondde uit in een manifestatie in Namen (19 april) waaraan ca. 5.000 militanten deelnamen.

De « groene » partij *Agalev*, die basisdemocratische opvattingen huldigt, opteerde op haar congres van 22 februari, toch voor de uitbouw van een stevige partijstructuur, waarin het Uitvoerend Comité (samengesteld uit de bezoldigde kaderleden) een duidelijke politieke verantwoordelijkheid krijgt. De zgn. fundamentalistische stroming in de partij stond daar argwanend tegenover.

Ook bij *Ecolo* vielen tegenstellingen te noteren tussen de « fundamentalisten » en de « realisten ». Paul Lannoye, een der grondleggers van de Franstalige « groene » beweging, had openlijke kritiek op de verwerping door het Ecolo-congres (23 februari) van zijn voorstel het federaal secretariaat te « professionaliseren » en meer beslissingsmacht te geven.

Op 22 maart nam Kamerlid-fractie leider Olivier Deleuze ontslag uit Ecolo. Hij was het niet eens met de beslissing van de federale raad (21 maart), de krappe PRL-PSC-meerderheid in de Waalse Gewestraad occasioneel te steunen in ruil voor steun van die partijen aan Ecolo-voorstellen. Ook Ecolo-Brussel kantte zich tegen de « compromissen-strategie » van de federale raad. Het samenwerkingsplan vond uiteindelijk geen doorgang omdat de PRL het verwierp, maar werd a posteriori goedgekeurd door het Ecolo-congres (11 mei) dat wel de procedure bij de totstandkoming ervan afwees. Op dat congres haalde de « realistische » stroming van Lannoye het nipt van de « fundamentalisten ». Op het congres van 14 december kreeg de Brusselse federatie een ruimere vertegenwoordiging en werd voor belangrijke politieke beslissingen het referendum in de statuten ingeschreven.

Eind september sloot Ecolo Kamerlid Jacques Preumont, de opvolger van Deleuze, uit de beweging omdat hij zich niet hield aan de gedragscode van de mandatarissen.

Op 3 september zette het *Front démocratique des Francophones* (FDF) secretaris-generaal Georges Verzin aan de deur, nadat hij in een nota (bekendgemaakt door *Le Soir*, 3 september) had voorgesteld de partij te ontbinden en om te vormen tot een politieke beweging. Georges Clerfayt werd op 11 oktober herkozen tot FDF-voorzitter. Hij kreeg 539 stemmen; de enige tegenkandidaat, Didier Gosuin, kreeg er 389 en werd later ondervoorzitter van de partij.

Op 20 januari maakte Karel Dillen, de voorzitter van het *Vlaams Blok*, bekend dat hij begin 1987 ontslag zou nemen als Kamerlid.

Het 25ste congres van de *Kommunistische Partij van België*, die sinds de verkiezingen van 1985 niet meer in het Parlement vertegenwoordigd is, sprak zich op 18-20 april uit voor een vernieuwing van stijl, werkmethodes en organisatie. Jef Turf trad af als voorzitter van de Vlaamse KP-

vleugel en werd op 7 juni opgevolgd door Ludo Loose. De Vlaamse KP kondigde aan zich minder centralistisch te organiseren en een nog meer autonome koers te gaan varen ten opzichte van de Waalse en de Brusselse vleugel. Tejo Cockx, die « intern voorzitter » werd, stapte een maand later over naar de SP omdat, naar zijn zeggen, de vernieuwing in de KP geen kans kreeg.

Louis Van Geyt werd op 15 juni herkozen tot nationaal voorzitter van de KPB. Claude Renard werd als voorzitter van de Waalse partijvleugel vervangen door Robert Dussart. Jacques Moins bleef voorzitter van de Brusselse federatie.

Het *Rassemblement Wallon* (RW), dat al niet meer aan de parlementsverkiezingen van 1985 had deelgenomen, deelde mee dat het op 25 maart definitief ontbonden werd. Een week later liet de secretaris, Marius Cohard, weten het niet eens te zijn met die beslissing.

De kleine « nieuw linkse » formatie *Solidarité et Participation* (SeP) besliste op 23 februari, ondanks het tegengevallen verkiezingsresultaat, haar werking voort te zetten. Daniel Grodos werd tot voorzitter verkozen; tot dan toe werd de partij collegiaal geleid.

Ook het kleine « poujadistische », vooral Brusselse RAD-UDRT (*Respect voor Arbeid en Democratie — Union démocratique pour le Respect du Travail*) besliste op 16 november, na de slechte verkiezingsbeurt, de actie als partij voort te zetten. Wel werd gezegd bij de volgende verkiezingen het traditionele thema van de belastingsverlaging te vervangen door een nader, later te bepalen thema als bv. veiligheid, immigratiestop of provinciaal federalisme.

In de vakbondswereld viel op 20 oktober de beslissing van het bestuur van het *Algemeen Christelijk Vakverbond* (ACV) aan de Algemene Raad van de vakbond de 50-jarige Willy Peirens voor te dragen als nationaal voorzitter, in opvolging van Jef Houthuys. Hervé Decuyper, de tweede kandidaat die door een « commissie van wijzen » was geselecteerd, trok daarop zijn kandidatuur terug. Ruim 86 % van de leden van de Algemene Raad stemde met de voordracht in. Peirens zou Houthuys op 1 augustus 1987 daarwerkelijk opvolgen.

Het congres van het *Algemeen Belgisch Vakverbond* (ABVV) bevestigde op 7 december André Vanden Broucke als voorzitter. Beslist werd aan de interne vakbondsstructuren voorlopig geen verandering aan te brengen. Wel keurde het congres een protocol goed dat aan de Luikenaar Jean Gayetot, de voorzitter van de Waalse vleugel, de — geherwaardeerde — functie van nationaal secretaris-generaal toekende. Hoewel het protocol bevestigde dat het ABVV « één en ondeelbaar blijft », zagen waarnemers daarin een tussenstap naar de federalisering van de socialistische vakbond.

